

ØF-Rapport nr.: 05/2004

Ung i Land og Etnedal.

**Tanker om utdanning, arbeid og
bosted blant ungdom i Etnedal,
Søndre Land og Nordre Land.**

Av

Pelle Engesæter

Østlandsforskning

er et forskningsinstitutt som ble etablert i 1984 med Oppland, Hedmark og Buskerud fylkeskommuner samt Kommunaldepartementet som stiftere, og har i dag 29 ansatte.

Østlandsforskning er lokalisert i høgskolemiljøet på Lillehammer. Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling.

Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

Regional- og næringsforskning

Offentlig forvaltning og tjenesteyting

Østlandsforsknings viktigste oppdragsgivere er departement, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

Østlandsforskning har samarbeidsavtaler med Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Hedmark og Norsk institutt for naturforskning. Denne kunnskapsressursen utnyttes til beste for alle parter

ØF-Rapport nr.: 05/2004

Ung i Land og Etnedal.

**Tanker om utdanning, arbeid og
bosted blant ungdom i Etnedal,
Søndre Land og Nordre Land.**

Av

Pelle Engesæter

Tittel: Ung i Land og Etnedal. Tanker om utdanning, arbeid og bosted blant ungdom i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land.

Forfattere: Pelle Engesæter

ØF-rapport nr.: 05/2004

ISBN nr.: 82-7356-539-4

ISSN nr.: 0809-1617

Prosjektnummer: K139

Prosjektnavn: Ungdommens framtid i Land/Etnedal

Oppdragsgiver: Etnedal kommune, Nordre Land kommune, Søndre Land kommune og Oppland fylkeskommune

Prosjektleder: Pelle Engesæter

Referat: Undersøkelsen fokuserer på ungdom i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal og deres forhold til bosted, utdanning og arbeid. De tre kommunene sammen med Dokka videregående skole er interessert i mer kunnskap om hvilke forhold som påvirker lokal ungdoms valg av utdanning, arbeid og bosted. Østlandsforskning har i samarbeid med lærere og 2.klassinger ved Dokka videregående skole gjennomført en undersøkelse blant 10.klassingene i ungdomsskolene i regionen og en undersøkelse blant avgangselever i den videregående skolen på Dokka.

Sammendrag: Norsk

Emneord: Ungdom, utdanning, arbeid, bosted

Key words:

Dato: Juni 2004

Antall sider: 80

Pris: Kr 120,-

Utgiver: Østlandsforskning
Serviceboks
2626 Lillehammer
Telefon 61 26 57 00
Telefax 61 25 41 65
e-mail: post@ostforsk.no
<http://www.ostforsk.no>

Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1 0050 Oslo 1.
Eksemplarfremstilling i strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

Forord

Denne studien dreier seg om ungdom i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal og deres forhold til bosted, utdanning og arbeid. De tre kommunene sammen med Dokka videregående skole er interessert i mer kunnskap om hvilke forhold som påvirker lokal ungdoms valg av utdanning, arbeid og bosted.

Alle kommunene ligger i Oppland, nærmere bestemt Vestoppland, og er tre kommuner med et begrenset og forholdsvis tradisjonelt arbeidsmarked. Kommunene, eller stedene som vi kanskje heller bør kalle dem, representerer samtidig både noe unikt og noe universelt. De tre stedene er hver for seg unike i den forstand at de representerer en lokal kultur og en kulturarv som skiller dem ut fra andre steder i Norge (men ikke så mye fra andre steder på indre Østlandet). De tre kommunene betrakter seg i mange sammenhenger som én region (selv om de formelt sett hører med til to ulike planregioner) med felles identitet, felles bo- og arbeidsmarked, samt felles skole- og handelssentrum på Dokka. Regionen har imidlertid problemer knyttet til nedgang i folketall, rekruttering av arbeidstakere med høy kompetanse som kan bidra til å utvikle det lokale næringslivet. De tre kommunene ønsker derfor å utvikle seg til en robust bo- og arbeidsmarkedsregion for på den måten samarbeid om å styrke bolysten blant de unge. Dette prosjektet er å betrakte både som et virkemiddel i dette arbeidet og som et mål i seg selv. Som et ledd i denne felles satsningen har de tre kommunene sammen med Oppland fylkeskommune og Dokka og videregående skole, invitert Østlandsforskning til å utforme et forskningsprosjekt som dels skal fungere som dokumentasjons- og kunnskapsgrunnlag for iverksetting av felles tiltak, og dels skal prosjektet fungere som et tiltak i seg selv.

Prosessen fram mot denne rapporten har vært langt og kronglete. De første drøftinger mellom Dokka videregående skole og Østlandsforskning tok til i 2000, da med min kollega Gro Marit Grimsrud som ØF sin representant. Det var også Grimsrud som utformet den opprinnelige prosjektideen i 2000, og som la grunnlaget for denne rapporten. Grimsruds opprinnelig prosjektidé var både ambisiøs og omfattende, og la opp til et større forskningsprosjekt/utviklingsprosjekt mellom skole, arbeidsliv og forskningsinstitusjon. Dette ble for kostbart for de tre kommunene. Følgen ble at prosjektet ble gjort mindre omfattende og ambisiøst slik at Nordre Land, Søndre Land, Etnedal sammen med Oppland fylkeskommune fant det forsvarlig å bevilge penger til prosjektet.

Prosjektet har blant annet inngått i samfunnsfagundervisningen i 2. klasse på Dokka videregående skole, der utforming av spørreskjema og deltakelse i datainnsamling og bearbeidelse av data har stått sentralt. Jeg vil således få rette en stor takk til lærer Kai Skaali og elevene i andre klasse på allmennfag ved Dokka videregående skole. Dere har vært til stor hjelp og kommet med nyttige innspill. Takk også til Nordre Land, Søndre Land, Etnedal og Oppland fylkeskommune som har gjort dette prosjektet mulig gjennom sine bevilgninger. Til slutt takk til Dokka videregående skole for godt samarbeid over lengre tid, og til kollega Gro Marit Grimsrud som har utformet hovedtrekkene i det faglige opplegget.

Pelle Engesæter
Prosjektleder

Lene Nyhus
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	11
1.1 Bakgrunn	11
1.2 Formål	12
1.3 Dokka videregående skole	12
1.4 Respondentene – hvem har svart på spørsmålene	13
1.5 Datainnsamling, analyse og presentasjon	14
1.6 Teoretisk utgangspunkt	15
2 Kjennetegn ved Etnedal, Nordre Land og Søndre Land	19
2.1 Befolkning	19
2.2 Næring	22
3 Ungdom, bosted, utdanning og arbeid	27
3.1 Distriktpolitikk og utdanningspolitikk	27
3.2 Valg av bosted og det gode sted	28
3.3 Forhold av betydning for bosetting	30
3.4 Ungdom mellom barken og veden?	32
4 Hva vil ungdommen?	35
4.1 Innledning	35
4.2 Arbeid eller utdanning?	35
4.3 Bosted	41
4.4 Fagtilbud ved Dokka videregående skole	49
5 Kommunevis gjennomgang	51
5.1 Innledning	51
5.2 Arbeid eller utdanning	51
5.3 Bosted	53
6 Avslutning	59
6.1 Oppsummering av de viktigste funnene	59
6.2 Hva forteller undersøkelsen?	60
6.3 Drøfting	61
6.4 Sluttord	63
Vedlegg	65
Vedlegg 1: Tabellvedlegg til kapitel 4.	67
Vedlegg 2: Ungdom, utdanning, arbeid og framtid. Undersøkelse blant elever i avgangsklasser på Dokka videregående skole	71
Vedlegg 3: Ungdom, utdanning, arbeid og framtid. Undersøkelse blant elever i 10. Klasse ved Dokka ungdomsskole	75
Vedlegg 4: Tilleggsskjema for elever på Dokka vdg.skole og dokka ungd.skole	79
Litteratur	81

Sammendrag

Formål med undersøkelsen

Undersøkelsen fokuserer på ungdom i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal og deres forhold til bosted, utdanning og arbeid. De tre kommunene sammen med Dokka videregående skole er interessert i mer kunnskap om hvilke forhold som påvirker lokal ungdoms valg av utdanning, arbeid og bosted. Dette er utgangspunktet for at Østlandsforskning i samarbeid med lærere og 2.klassinger ved Dokka videregående skole, har gjennomført en undersøkelse blant 10.klassingene i ungdomsskolene i regionen og en undersøkelse blant avangselever i den videregående skolen på Dokka. Undersøkelsen er gjennomført ved bruk av spørreskjema.

Hvem inngår i undersøkelsen?

Utvalget består av elever i avgangsklassene ved Dokka videregående skole, samt elever i 10. klasser ved ungdomskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land. Til sammen 236 elever har svart på spørreskjemaene, 82 fra Dokka videregående skole og 154 fra ungdomsskolene. De fleste elever på videregående er født enten i 1985 eller 1986, mens samtlige ungdomsskoleelever er født i 1988. Til sammen ligger jenteandelen på 40 prosent og gutteandelen på 60 prosent.

Datainnsamling

Datamaterialet er samlet inn ved hjelp av et enkelt spørreskjema. Spørreskjemaet er i hovedsak basert på spørsmål Østlandsforskning har benyttet i andre tilsvarende undersøkelser rettet mot elever i videregående skoler i Hedmark og Oppland. Innholdet i spørreskjemaet er imidlertid blitt drøftet med klassen som har vært engasjert i dette prosjektet, noe som resulterte i nyttige og relevante presiseringer og korreksjoner. Klassen har vært ansvarlig for utarbeidelsen av spørsmål knyttet til Dokka videregående skole og skolesentralisering i Nordre Land.

Datainnsamlingen foregikk ved at elever i klassen besøkte avgangsklasser ved Dokka videregående skole og ved ungdomsskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land, presenterte prosjektet, delte ut skjemaet og samlet det inn.

Kjennetegn ved Etnedal, Søndre Land og Nordre Land

De tre kommunene hadde 1. januar 2003 til sammen 14 432 innbyggere. Nordre Land er størst med 6 878 innbyggere, så følger Søndre Land med 6 127 og Etnedal med 1 427.

Nordre Land, Søndre Land og Etnedal ligger i Vestoppland. I fylkeskommunale termer sokner Nordre Land og Søndre Land til GLT- regionen (Gjøvik, Land og Toten), mens Etnedal sokner til Valdres. Felles for de tre kommunene er, foruten at de ligger nær hverandre geografisk, at de har Dokka videregående skole som *sin* videregående skole (i Etnedal må Dokka dele plassen med Valdres videregående skole på Leira), samt at tettstedet Dokka utgjøre et naturlig tjenesteytingssentrum for samtlige kommuner.

Næringsstrukturen i de tre kommunene har flere likhetstrekk, men kanskje flere trekk som viser ulikhet. Etnedal har en forholdsvis stor andel sysselsatte knyttet til primærnæringer,

mens de to Land-kommunene begge har forholdsvis store andel sysselsatte knyttet til sekundærnæringer. Når det gjelder tertiærnæringer har Søndre Land en noe høyere andel enn de to andre kommunene. Ingen av kommunene skiller seg dramatisk fra verken gjennomsnittet i Oppland eller landsgjennomsnittet.

Hovedfunn

Halvparten av elevene på videregående sier de vil ta lønnet arbeid etter endt utdanning eller opplæring. Det er imidlertid stor forskjell mellom elever på allmennfaglig og yrkesfaglig retning her; 34 elever med yrkesfaglig retning vil ta lønnet arbeid, mens sju på allmennfag vil gjøre det. Blant de 30 som vil ta videre utdanning finner vi ikke overraskende flest fra allmennfaglig retning, 17 stykker mot 13 fra yrkesfaglig retning. Det er kun én elev som kan tenke seg et friår.

Det er en klar forskjell mellom jenter og gutter på Dokka videregående skole når det gjelder hva en vil gjøre når en er ferdig med skolen eller opplæringen; jentene vil ta videre utdanning, mens guttene i langt større grad vil ta lønnet arbeid. Denne fordelingen finner vi til tross for at det er like andeler med jenter og gutter på henholdsvis allmennfaglig og yrkesfaglige studieretninger.

Blant de 154 ungdomsskoleelevene som svarte på spørsmålet om hva det vil gjøre første året de er ferdig med skolen, er det kun 20 som ikke vil ta videre utdanning. Av disse vil 17 ta lønnet arbeid, mens tre vil ta et friår. Det er en noe større andel jenter enn gutter som vil gå videre på skole etter ungdomsskolen.

På spørsmål om hvor elevene på Dokka videregående skole kunne tenke seg å jobbe etter endt utdanning/opplæring får vi en klar todeling; 46 prosent – eller 38 stykker – ønsker enten å jobbe lokalt (dvs i oppvekstkommunen eller nabokommuner) eller andre steder i Oppland, mens 35 prosent (25 stykker) ikke har noen bestemte ønsker. Det er ingen dramatiske forskjeller mellom jenter og gutter, og mellom allmennfaglige og yrkesfaglige retninger med hensyn til hvor i landet en ønsker å jobbe.

Den største andelen på ungdomskolene ønsker å få seg arbeid i Oppland, for de fleste er det ikke om å gjøre at dette arbeidet ligger i bostedskommunen eller nabokommunene (jf tab 4.3). Det er videre en stor andel som ikke har spesielle områdeønsker eller som svarer at de ikke vet (hhv 19% og 20%), hvilket må sies å være naturlig siden arbeidslivet tross alt ligger noen år fram i tid for de fleste elever i 10.klasse. Det er ikke markante forskjeller mellom jenter og gutter i besvarelsene som er av betydning.

Fire av ti elever på Dokka videregående ønsker å ta videre utdanning i Oppland, mens to av ti ønsker å ta utdanning andre steder i landet. Det er imidlertid forholdsvis mange som ikke vet hvor de vil ta utdanning etter videregående skole.

Fire av ti tror de vil ha ”minst fem års praksis fra yrkeslivet” og nesten like mange tror de vil ha ”minst tre-årig høgskolestudium”. Det er ikke uventet elever fra yrkesfaglig retning som tror de vil ha praksis fra yrkeslivet, mens elevene på allmennfaglig retning på sin side forventer å fortsette på høgskole eller universitet. Det er en langt større andel av guttene som forventer minst

fem års praksis fra yrkeslivet enn jentene, og tilsvarende langt flere jenter som forventer å ta videre utdanning.

Den største andelen elever fra Dokka videregående tenker seg en framtid innen offentlig forvaltning, men det er egentlig ikke stor avstand til vet-ikke-gruppen og dem som tenker seg inn i privat sektor. Tendensen er at jenter ønsker seg jobb i offentlig sektor, mens guttene på sin side vil til privat sektor. Vi finner i hovedsak det samme mønsteret for ungdomsskoleelevene som for elevene i videregående skole.

Bygdeliv og småbyliv ser ut til å friste elevene både ved Dokka videregående skole og ungdomsskolene mer enn det å bo i en større by når de tenker fem til ti år fram i tid. Det er en tendens til at gutter foretrekker bygda, og jentene byen. Blant de 77 elevene på Dokka videregående som besvarte spørsmålet om hvor de helst vil bo om 5 til 10 år, finner vi at tre av fire vil bo i Oppland (eller Hedmark). En av fire sier de vil bo i oppvekstkommunen eller nabokommune. Mønsteret er i hovedsak det samme for ungdomsskoleelevene.

”Mange og varierte jobbmuligheter” og ”tilgang på rimelige boliger” får høyest oppslutning når elevene ble bedt om å vurdere viktigheten av en rekke ulike forhold som kan tenkes å ha betydning for valg av *framtidig, varig bosted*. Andre forhold som får forholdsvis høg oppslutning er at bostedet må være barnevennlig, at det må ha sentral beliggenhet, at det er fin natur og gode friluftsmuligheter, at det er underholdningstilbud på stedet, og at det er muligheter for videre utdanning på stedet.

Undersøkelsen viser at blant de elevene som ikke har planer om å slå seg ned i Innlandet de første fem til 10 årene, er argumentet i første rekke at de ønsker å oppleve noe annerledes. Dette forholdet er noe mer uttalt blant ungdomsskoleelevene enn blant elevene ved Dokka videregående. Dernest er det et langt sprang til det forholdet som fikk nest størst oppslutning, nemlig at det er vanskelig å få seg en jobb tilpasset kompetansen. Her er det ikke så store forskjeller mellom skoleslagene.

Elevene ble bedt om å ta stilling til fem påstander som berører bosted, utdanning, arbeid, trivsel og levesett. Elevene fikk svaralternativene ”stemmer”, ”stemmer ikke” og ”vet ikke”. Det er gjennomgående små forskjeller mellom elever i ungdomsskolen og videregående skole i vurderingen av de fem påstandene, og tendensen er den samme for begge skoleslag. Det er størst positiv oppslutning om trivsel på hjemstedet. Undersøkelsen viser det en rekke undersøkelser tidligere har vist, nemlig at spør en om trivsel på hjemstedet så svarer omkring 80 prosent at de trives godt eller svært godt. Henholdsvis 80 prosent av elevene i videregående og 78 prosent av elevene på ungdomskolen svarte at de trives godt på hjemstedet sitt.

Vel halvparten av elevene mener de kan leve som de selv ønsker der de nå bor. Noe under halvparten av elevene mener også at arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive, et forhold som ikke gjør hjemkommunene mer attraktive for unge jobbsøkere. Til tross for at mange elever mener arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive, er det forholdsvis få som ønsker å reise ut for å utdanne seg før de bosetter seg i kommunen. På direkte spørsmål om elevene ønsker å bosette seg i kommunen etter utdanning, svarer 28 prosent av elevene ved Dokka videregående positivt, mens 38 prosent av elevene ved ungdomsskolene svarer positivt. Det er med andre ord en forholdsvis

lav prosentandel som sier de ønsker å bosette seg i kommunen når de er ferdig med skolen eller utdanningen.

Undersøkelsen viser også at elevene stort sett mener at fagtilbudene ved Dokka videregående skole er de rette, men at en godt kan våge å trekke IT (IKT) inn i sterkere grad, ta i bruk utradisjonelle undervisningsmetoder, samt gi et bredere fagtilbud.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Mange distriktskommuner opplever i dag et tilsynelatende misforhold mellom ungdommens preferanser med hensyn til bosted og hva kommunen kan tilby. Dette forholdet er komplekst og henger sammen med blant annet endringer i næringsstruktur og hva vi med en fellesbenevnelse kan kalle ungdomskultur. Nedleggelse og endringer i næringslivs- og bedriftsstrukturer har betydning for ungdommens tilknytning og forhold til bostedet, og steder som ikke greier å omstille seg står i fare for å miste mange menneskelige ressurser ut av kommunen. Ungdommens valg av utdanning gir sterke føringer for hvor de kommer til å bosette seg i framtiden og hva de kommer til å arbeide med. Dette har ikke bare med kompetanse å gjøre, men også om verdier, fritidstilbud, velferdstilbud og om det finnes relevant arbeid for ektefelle/samboer i regionen. Spørsmålet er om kommunene i tilstrekkelig grad kan imøtekomme de krav ungdommen og de unge voksne i dag stiller til et bosted.

Viktige utfordringer mange distriktskommuner står overfor på lang sikt er rekruttering av unge voksne til regionen og utvikling av en levedyktig næringsstruktur med det formål å utvikle en robust region. Med robuste regioner menes samfunn som er omstillingsdyktige i forhold til framtidig utvikling, enten det dreier seg om endringer i næringslivs- og bedriftsstrukturer eller f.eks nye krav til kompetanse, velferdstilbud, service, transport eller kommunikasjoner som befolkningen og næringslivet stiller.

Mange regioner har som helhet opplevd fraflytting, forgubbing og nedgang i folketallet over en lang tidsperiode, selv om sentrene kan ha hatt en positiv utvikling. Aldersstrukturen i mange distriktskommuner er preget av mange eldre i forhold til yngre, slik at folketallet må forventes å gå ned selv om enkeltkommuner i regionen skulle oppleve svak netto innflytting. Utfordringen består ikke i å stanse ungdom på vei ut av regionen, men snarere å gjøre regionen til et så attraktivt sted å bo at ungdom fra regionen, så vel som annen ungdom, vil flytte til regionen i en senere livsfase, etter at de har bodd andre steder og skaffet seg kompetanse og erfaringer av ulike slag.

Bostedspreferansene endrer seg med alder og fase i livet. En ungdomsskoleelev legger vekt på helt andre forhold enn en småbarnsfamilie. En robust region må kunne ha noe å tilby for alle livets faser. For å kunne rekruttere unge voksne i etableringsfasen er det viktig at de som bor i regionen allerede som barn og ungdom oppfatter regionen som et sted med gode framtidsutsikter, og som et sted med gode vilkår for senere etablering. Tidligere undersøkelser har dessuten vist at fraflyttede føler tilhørighet til et større område enn til den bygda de er vokst opp i. Statistisk sett hender det minst like ofte at en person flytter tilbake til nabokommunen som til sin egen oppvekstkommune. Det er derfor mer hensiktsmessig at flere kommuner går sammen om å utvikle seg til en *robust region*, enn at de konkurrerer innbyrdes i noe som i beste fall blir et nullsumspill.

Kompetanseheving og utvikling av kompetansekrevende arbeidsplasser er således ikke bare viktig med tanke på å rekruttere nye og beholde gamle innbyggere. Det er også viktig med tanke på konkurranseevnen til lokalt næringsliv. Med EU-tilpasning og økt konkurranse utenfra følger økte krav til dokumentasjon av formell kompetanse. Kravet til omstilling, og evnen til å ta i bruk ny

teknologi i alle deler av produksjonsprosessen blir stadig viktigere. Det antas at det lokale næringsliv mangler tilstrekkelig IKT-kompetanse til å utnytte markedsmulighetene fullt ut. Å få undersøkt i hvilken grad, og på hvilken måte, manglende kompetanse kan være et hinder for omstilling i lokalt næringsliv, er derfor av interesse med tanke på å kartlegge grunnlaget for regionale tiltak for kompetanseutvikling.

1.2 Formål

Prosjektets har hatt følgende formål:

- å fokusere på forholdet mellom skole, ungdom og bosted
- å øke bevisstheten og refleksjon rundt egne framtidvalg blant elever i videregående skole
- å gi kommunene forskningsbasert tilbakemelding om ungdommens verdier, holdninger, ønsker og handlingsalternativer
- å utvikle et nettverk mellom skole, kommune og Østlandsforskning
- å få økt kunnskap om hvilke forhold ungdom legger vekt på når de vurderer sin egen framtid
- å gi økt innsikt i hva som påvirker valg av utdanning, yrke og bosted
- å gi elevenes kunnskap om praktisk samfunnsforskning

1.3 Dokka videregående skole

Undervisningstilbudet ved skolen framgår av rammen under (kilde: Dokka videregående skole)

Grunnkurs	Videregående kurs I	Videregående Kurs II
<u>Allmenne, øko. og adm. fag</u>	<u>Allmenne fag - elevene tas inn for 2 år</u>	<u>Allmenne fag</u>
<u>Trearbeidsfag</u>	<u>Snekkerfag</u>	
<u>Helse- og sosialfag</u>	<u>Barne- og ungdomsarbeiderfag</u>	
<u>Elektrofag</u>	<u>Elektrofag VKI</u>	
<u>Mekaniske fag</u>	<u>Plate/ Sveis (tidligere Skipsbygging)</u>	
	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Plate-, sveise og rørarbeiderfag</u> • <u>Maskinarbeiderfag</u> 	
<u>Formgivingsfag</u>	<u>Tegning form og farge VKI</u>	Tegning form og farge VKII
<i>Rekrutterer fra alle grunnkurs</i>	<u>IKT-driftsfag VKI</u>	
<u>Hotell og Næringsmiddelfag</u>		
<u>APO</u>		
<u>Idrettstilbud</u>		
<u>Valgfag</u>		

Dokka videregående skole ligger i Nordre Land. Skolen er en forholdsvis liten skole med omtrent 350 elever, fordelt på 23 klasser, hvorav 17 klasser er på yrkesfagsfaglig studieretning.

1.4 Respondentene – hvem har svart på spørsmålene

Til sammen 236 elever

Utvalget består av elever i avgangsklassene ved Dokka videregående skole, samt elever i 10. klasser ved ungdomskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land. Til sammen 236 elever har svart på spørreskjemaene, 82 fra Dokka videregående skole og 154 fra ungdomsskolene. De fleste elever på videregående er født enten i 1985 eller 1986, mens samtlige ungdomsskoleelever er født i 1988. Til sammen ligger jenteandelen på 40 prosent og gutteandelen på 60 prosent.

Dokka videregående skole har det største antall respondenter med 82 elever, fordelt på 29 fra allmennfaglig og 53 fra yrkesfaglig linje. Det er 28 jenter og 54 gutter med i utvalget fra skolen, et forhold som trolig må tilskrives at Dokka videregående må sies å ha flere typiske ”guttefag” enn ”jentefag” i sitt yrkesfaglige skoletilbud.

I alt 154 elever har besvart spørreskjemaet fra ungdomskolene i de tre kommunene. Dette gir et grunnlag for å dele inn svar etter kjønn og kommune (skole) for de fleste spørsmål som inngår i skjemaet. Det er en overvekt av gutter også på ungdomsskolene (med unntak av Søndre Land); 83 gutter (54%) mot 70 jenter (46%). Svarfordelingene reflekterer i første rekke holdninger og synspunkter fra elever i 10 klasse ved fire ungdomsskoler i de tre kommunene Etnedal, Søndre Land og Nordre Land. Datamaterialet gir begrenset grunnlag for generaliseringer, hvilket heller ikke har vært intensjonen.

Tabell 1.1 Respondentene etter skole og kjønn

Skole	Antall	Andel jenter	Andel gutter
Dokka videregående	82	34	66
Dokka ungdomsskole	45	40	60
Torpa ungdomsskole	32	44	56
Søndre Land ungdomsskole	64*	54	46
Etnedal ungdomsskole	13	31	69
Til sammen	234	40	60

* En person har ikke svart på spm om kjønn. Andelene er regnet ut etter et elevantall på 63.

Nordre Land er sterkest representert i undersøkelsen med nær halvparten av elevene, 112 elever av til sammen 236. Dette tilsvarer en andel på 47 prosent. Søndre Land har 81 elever med (34%), mens den minste kommunen Etnedal har 17 elever (7%) med i undersøkelsen.

Tabell 1.2 Respondentenes kommunetilhørighet

	Dokka vdg.		Ungd.skolene		Til sammen	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Hjemstedskommune						
Nordre Land	35	43	77	50	112	47
Søndre Land	17	21	64	42	81	34
Etnedal	4	5	13	8	17	7
Uoppgitt	1	1			1	2
N/Til sammen	82	100	154	100	236	100

Når det gjelder fordeling mellom allmennfaglig og yrkesfaglige retninger på Dokka videregående skole, finner vi at andelene jenter og gutter bortimot er like i de to retningene. Av de 28 jentene som inngår i undersøkelsen går 10 av dem på allmennfaglig (tilsvarer 36%) og 18 (tilsvarer 64%) går på yrkesfaglige retninger. Blant guttene går 19 av 54 elever (tilsvarer 35%) på allmennfaglig retning, mens 35 (eller 65%) går på yrkesfaglig.

I alt 29 elever på allmennfaglig retning inngår i undersøkelsen, 10 jenter og 19 gutter. Av i alt 53 elever på yrkesfaglige retninger inngår 18 jenter og 35 gutter i undersøkelsen. Siden det er en stor overvekt av gutter i avgangsklassene blir det en overvekt av gutter på begge studieretninger. Det er ikke dermed sagt at det er flest gutter i samtlige klasser, det er det nemlig ikke. Særlig på yrkesfaglig retning finnes det rene gutte- og jenteklasser, mens det på allmennfaglig er mer blandet.

1.5 Datainnsamling, analyse og presentasjon

Datainnsamling

Datamaterialet er samlet inn ved hjelp av spørreskjema (vedlegg 2 og 3), ett for videregående skole og ett for ungdomsskolen. Spørreskjemaene er i hovedsak basert på spørsmål Østlandsforskning har benyttet i andre tilsvarende undersøkelser rettet mot elever i videregående skoler i Hedmark og Oppland (Indeks 2000 og Indeks 2003). Innholdet i spørreskjemaet er imidlertid blitt drøftet med klassen som har vært engasjert i dette prosjektet, noe som resulterte i nyttige og relevante presiseringer og korreksjoner. Klassen har vært ansvarlig for utarbeidelsen av spørsmål knyttet til Dokka videregående skole og skolesentralisering i Nordre Land.

Datainnsamlingen foregikk ved at elever i klassen besøkte avgangsklasser ved Dokka videregående skole og ved ungdomsskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land, presenterte prosjektet, delte ut skjemaet og samlet det inn. De var også tilgjengelige for å besvare eventuelle spørsmål om prosjektet og om utfyllingen. I Etnedal deltok forskeren fra Østlandsforskning sammen med tre elever. Det var på forhånd gjort avtaler mellom Dokka videregående skole (ved lærer Kai Skaali) og de respektive ungdomsskolene. I alt fire ungdomsskoler deltok, og samtlige avgangsklasser ved Dokka videregående deltok. Det innsamlede datamaterialet er behandlet og analysert av Østlandsforskning med bruk av statistikkprogrammet SPSS.

Presentasjon av funn

Datamaterialet blir presentert i form av tekst, grafikk (figurer) og tabeller. Presentasjonen er forsøkt gjort så pedagogisk og enkel som mulig, uten at dette skal gå på bekostning av innhold. Dette er ofte en vanskelig balansegang.

Vi har valgt å presentere funnene i to kapitler, henholdsvis kapittel fire og fem. I begge kapitlene blir svarfordelingene fra henholdsvis Dokka videregående og ungdomsskolene skilt fra hverandre. I kapittel fire er presentasjonen i all hovedsak i form av grafikk, men tallgrunnet for grafikk er å finne i vedlegg 1. I vedleggstabellene finnes også en mer detaljert presentasjon av funnene, blant

inndeling i kjønn og studieretning. Fokus i kapitel fire ligger på generell gjennomgang av svarfordelinger med vekt på kjønn og studieretning (Dokka videregående).

I kapitel fem presenterer vi svarfordelinger etter elevenes bostedskommune. Også her har vi valgt å dele inn etter skoleslag. Kapittel seks oppsummerer funnene og setter disse inn i en større sammenheng.

Kommentar til bruk av spørreskjema

Bruk av spørreskjema har sine klare begrensninger når det gjelder å få fram elevenes vurderinger og handlingsalternativer på. Av praktiske årsaker falt valget imidlertid på spørreskjema. Fordelen med å bruke spørreskjema er at funnene kan ses i sammenheng med andre tilsvarende undersøkelser – slik tilfellet er med vår undersøkelse. Gjennom å sammenligne funn kan en si noe om hvorvidt funnene er typiske eller om de skiller seg ut. Bruk av spørreskjema i denne undersøkelsen gir grunnlag for å sammenligne funn både ved å vise til tidligere undersøkelser (historisk) og ved å vise til undersøkelser gjort på andre skoler i Hedmark og Oppland (geografisk).

Om funnenes gyldighet

Utvalget for undersøkelsen er de elevene som var tilstede da spørreskjemaet ble utfylt. Respondentene (de som har besvart spørsmålene i spørreskjemaet) er ikke valgt ut etter andre representasjonskriterier enn at de går i henholdsvis avgangsklasser (både allmennfaglige og yrkesfaglige) ved Dokka videregående skole og ungdomsskoler i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal. De funn som framkommer i denne undersøkelsen er da også i første rekke ment å si noe om avgangsklassene ved disse skolene og elevene sin vurdering av bosted, utdanning og arbeid. Funnene er ikke ment å være generaliserbare utover de respektive skolene. I den grad funnene samsvarer med andre tilsvarende undersøkelser, kan vi si at funnene gjelder for flere enn de som har svart på spørsmålene.

Generelt vil funn som samsvarer med andre tilsvarende funn styrke troverdigheten av funnene, samtidig som de kan si noe om hvorvidt funnene er avvikende eller om de faller inn i et mønster. Begge deler kan være like interessant. Funn som avviker fra andre funn trenger ikke være feilaktige, de kan like gjerne være et uttrykk for spesielle stedsbetingelser som har gjort at respondentene svarte som de gjorde. Dersom funnene er sterkt avvikende kan det imidlertid reises tvil om gyldigheten av funnene. Er det tilfeldigheter som har spilt inn, kanskje på grunn av at utvalget har vært lite eller ikke har vært representativt?

1.6 Teoretisk utgangspunkt

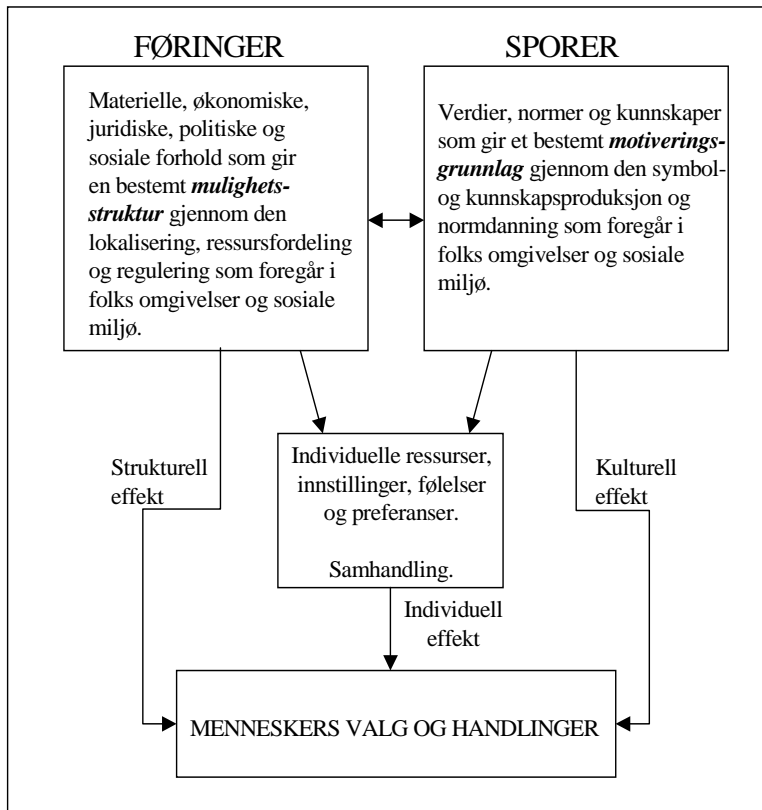
Rapportens overordnede teoretiske fundament bygger på den struktureringsforståelse inspirert av Bourdieus tanker om “strukturasjon” og “praksis i et strukturert felt” (Bourdieu 1995), og Giddens formulering om mennesker som aktive aktører som aktivt forholder seg til begrensende og mulighetsgivende strukturer (Giddens 1984). Bourdieu og Giddens hevder hver på sin måte at motsetningen mellom struktur og aktør er kunstig, og at en trenger en forståelse som ivaretar det beste fra begge perspektiv. Dette innebærer en forståelse som fratar strukturene determinerende

kraft, samtidig som den tar avstand fra voluntaristiske aktørforståelser. Samfunnets strukturerer menneskene som rammebetingelser for menneskelig handling, betingelser aktørene gjennom sine handlinger både kan produsere og endre.

Mennesker er ferdig inn i strukturer som resten av livet omgir oss og preger vårt liv (Giddens 1984; Healy 1997). Strukturene fungerer som abstrakte rammer rundt våre daglige handlinger samtidig som de gir rammer både for de holdninger og verdier vi har, og de handlinger vi foretar oss. Strukturer omgir oss i hverdagslivssituasjoner og i "tatt-for-gitt-situasjoner", og vi blir stadig "konfrontert" med dem i hverdagslige situasjoner som klasseromssituasjoner, valg av studieretninger på skolen, i arbeidslivet, i hjemmet, osv., og de blir enten reproduisert eller endret gjennom våre daglige handlinger.

Poenget er at strukturer ikke fungerer som deterministiske for våre handlinger; strukturer er "skapt" av menneskers handlinger, samtidig som våre handlinger også "skapes" av strukturer. Vi kan si at strukturelle forhold, det vil si abstrakte sosio-økonomiske forhold i samfunnet eller konkrete materielle forhold, gir hver og en av oss ett sett med rammebetingelser vi forholder oss til i henhold til våre medfødte og ervervede ressurser, og som "frie gir ulik"effekt" avhengig av hvem vi er.

Det er en slik dualitet som virker inn når lokalsamfunnets næringsstruktur, kulturelle arv og lokale verdier og normer, sammen med den enkelte ungdoms egne verdier og drømmer om framtiden (som i sin tur ikke kan ses uavhengig av den lokale konteksten han eller hun inngår i), gjør at noen unge velger en tradisjonell yrkeskarriere, mens andre kanskje bryter ut av tradisjonen og de lokale rammene og utdanner seg ut av kommunen. Det er imidlertid slik at en ikke er dømt til å bli bonde fordi foreldrene er det, eller til å begynne på møbelfabrikk fordi faren arbeider der. Det er ikke slik i dag at en posisjon (klassetilhørighet, næringstilknytning) i samfunnet nødvendigvis gir sterke føringer for hva en blir senere i livet, heller ikke avgjør det lokale kontekstuelle forholdene hva en blir til. Det er trolig like mye samværet i venneflokken og samhandlingen som finner sted i de ulike bygdesamfunnene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land som gir grunnlaget for den enkeltes handlingsvalg.

Figur 1.1. Tankemodell

Figuren illustrerer tankesettet som ligger bak analysen. Hvert menneskes valg og handlinger må ses i lys av et sett av føringer (strukturelle forhold) og sporer (kulturelle forhold). Det er likevel individuell ressurser, innstillinger, verdier og preferanser som utgjør det viktigste grunnlaget for de valg og handlinger den enkelte foretar seg.

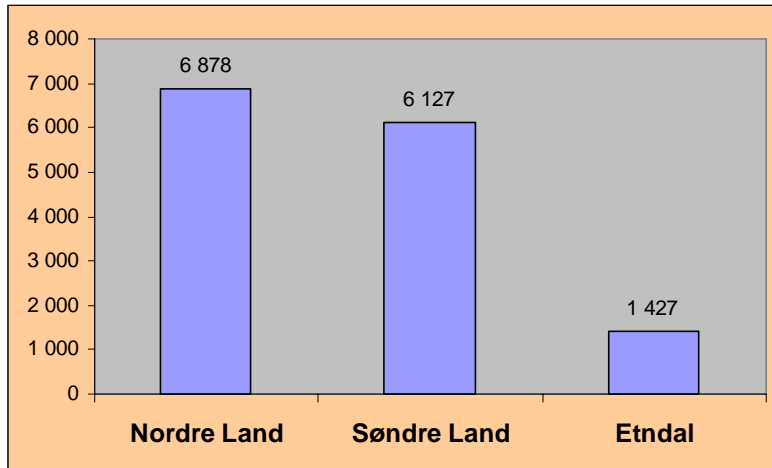

2 Kjennetegn ved Etnedal, Nordre Land og Søndre Land

2.1 Befolkning

Innbyggertall

De tre kommunene hadde 1. januar 2003 til sammen 14 432 innbyggere. Nordre Land er størst med 6 878 innbyggere, så følger Søndre Land med 6 127 og Etnedal med 1 427.

Figur 1.1 Innbyggertall i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal

Noen faktiske forhold

De tre kommunene Nordre Land, Søndre Land og Etnedal ligger i Vestoppland. I fylkeskommunale termer sokner Nordre Land og Søndre Land til GLT- regionen (Gjøvik, Land og Toten), mens Etnedal sokner til Valdres. Felles for de tre kommunene er, foruten at de ligger nær hverandre geografisk, at de har Dokka videregående skole som *sin* videregående skole (i Etnedal må Dokka dele plassen med Valdres videregående på Leira), samt at tettstedet Dokka utgjøre et naturlig tjenesteytingssentrum for samtlige kommuner.

Dersom en med få ord skal beskrive de tre kommunen må det bli som følger:

- Typiske distriktskommuner med forholdsvis få bosatt i tettbygde strøk, i Etnedal bor ingen i tettbygde strøk.
- Barn og unge under 17 år: Landkommunene ligger på fylkessnittet, men under landssnittet, mens Etnedal ligger under både fylkes- og landssnittet.
- Andel eldre over 80 år: Alle tre kommuner ligger over landssnittet. Etnedal har høyest andel.
- Barnehagedekning: Det er forholdsvis god barnehagedekning i Søndre Land og Etnedal (godt over fylkes- og landssnittet), Nordre Land ligger under fylkes- og landssnittet.
- Andel med høyere utdanning: Befolkningen i de tre kommunene har gjennomgående et svært lavt utdanningsnivå.

- Sysselsatte 16-74 år: Sysselsettingsnivået i kommunene ligger noe under både fylkes- og landssnittet.
- Registrerte arbeidsledige 16-74 år: Arbeidsledighetsnivået ligger under landssnittet, og omtrent som snittet for fylket.
- Pendling: Det er netto utpendling fra alle de tre kommunene.
- Sysselsetting etter næring: Etnedal har forholdsvis mange sysselsatte innen primærnæringene, mens Nordre Land og Søndre Land har forholdsvis mange sysselsatte innen sekundærnæring. Søndre Land og Etnedal har forholdsvis mange sysselsatte innen tertiærnæring.
- Andel sysselsatt i off.forvaltning: Søndre Land ligger godt over fylkes- og landssnittet, de to andre kommunen godt under landssnittet og noe under fylkessnittet.
- Andel sysselsatte i privat sektor/offentlige foretak: Nordre Land og Etnedal har forholdsvis mange sysselsatt innen privat sektor/offentlige tiltak, mens Søndre Land har forholdsvis få.

Tabell 1.1 Noen faktiske forhold. Befolkning. Prosent. Kilde: Statistisk Sentralbyrå

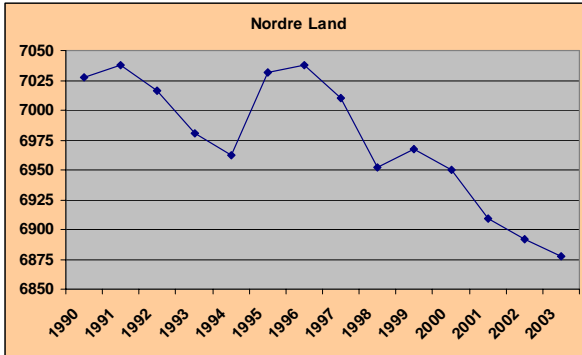
	Nordre Land	Søndre Land	Etnedal	Oppland	Norge
Befolkning per km ²	7,2	8,4	3,1	7,3	14,1
Andel bosatte i tettbygde strøk	40	33	0	54	76
Andel barn og unge 0-17 år. 2003	21,0	22,0	19,3	21,9	23,7
Andel eldre 80 år og over. 2003	6,0	5,9	7,1	5,3	4,5
Andel barn 1-5 år med barnehagepl.. 2002	57,9	70,0	81,8	67,8	65,9
Andel av bef. 16 år og eldre med høyere utdanning. 2002	M: 10 K: 12,8	M: 11,8 K: 15,2	M: 10,3 K: 15,2	M: 15,4 K: 17,7	M: 22,1 K: 22,5
Sysselsatte 16-74 år. Prosent av befolkningen. 2002	M: 70 K: 62	M: 67 K: 59	M: 69 K: 63	M: 74 K: 66	M: 74 K: 67
Registrerte arb.ledige 16-74 år. Prosent av befolkningen. 2002	M: 2,1 K: 2,2	M: 2,1 K: 1,5	M: 2,2 K: 1,0	M: 2,3 K: 2,2	M: 3,2 K: 3,4

Blå tekst: Forhold der kommunene markerer seg positivt i forhold til fylkes- og landsgjennomsnittet.

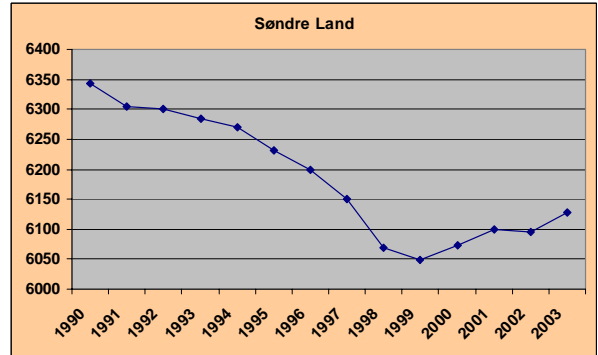
Rød tekst: Forhold der kommunene markerer seg negativt i forhold til fylkes- og landsgjennomsnittet.

Befolkningsutvikling

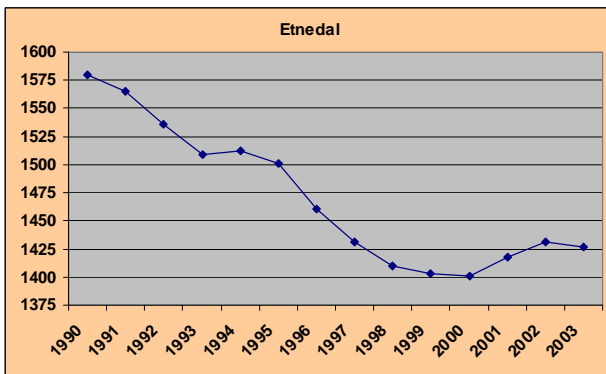
Befolkningsutviklingen i de tre kommunene har i perioden 1990 til 2003 vært noe forskjellig. Fram mot slutten av 1990-tallet var utviklingen negativ i samtlige kommuner. Mens Nordre Land fortsatte med den negative utviklingen, snudde den i positiv retning i Søndre Land og Etnedal rundt årtusen-skiftet (jf figurene 1.2 til 1.4).

Figur 1.2 Befolkningsutvikling Nordre Land

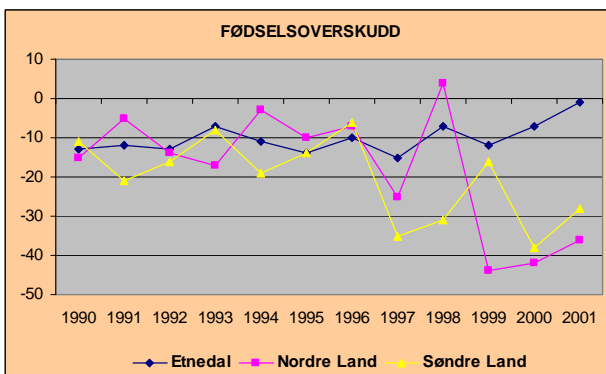

Figur 1.3 Befolkningsutvikling Søndre Land

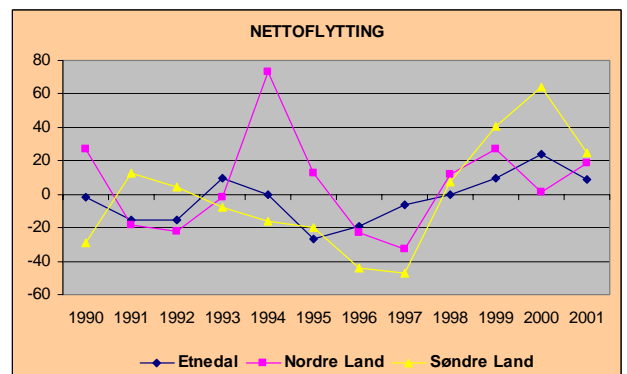

Figur 1.4 Befolkningsutvikling Etnedal

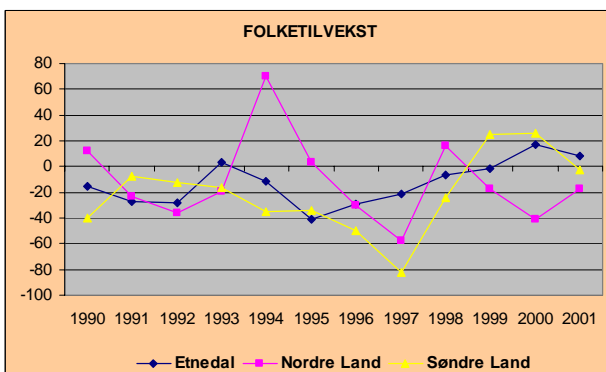
Det er i stor grad to demografiske forhold som betinger befolkningsutviklingen i kommunene: i) forholdet mellom antall fødsler og antall dødsfall (fødselsoverskudd), og ii) forholdet mellom utflytting og innflytting. Folketilveksten er differansen mellom folke­mengden 1. januar til påfølgende år. Figurene 1.5, 1.6 og 1.7 illustrerer henholdsvis fødselsoverskudd, nettoflytting og folketilvekst i Etnedal, Nordre Land og Søndre Land.

Figur 1.5 Fødselsoverskudd

Figur 1.6 Nettoflytting

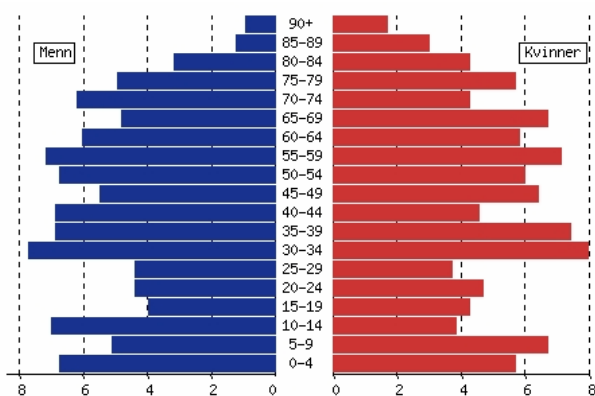

Et særtrekk ved samtlige figurer er at de ligner profilen på en berg- og dalbane. Det er store svingninger fra år til år på alle tre forhold i samtlige kommuner. De tre kommunene har alle, med ett lite unntak, hatt fødselsunderskudd i perioden 1990 til 2001. Særlig store er underskuddene for de to Land-kommunene.

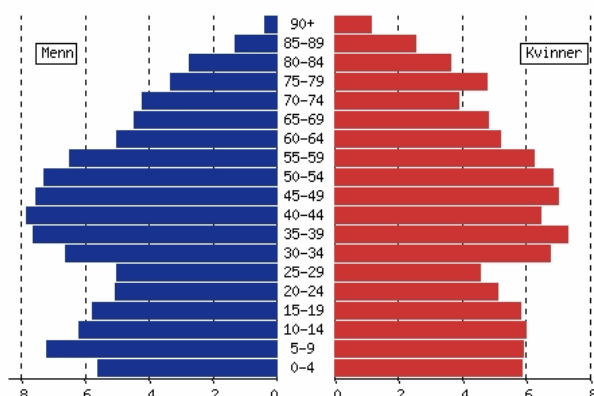
Figur 1.7 Folketilvekst

Nettoflyttingen har skiftet mellom pluss og minus i perioden. Fra siste halvdel av 1990-tallet og fram mot årtusensskiftet har alle kommuner hatt positiv flyttingevinst. Fra 2000 har utviklingen vært negativ for Etnedal og Søndre Land, mens Nordre Land har hatt en viss nettotilflytting. Folketilveksten har for det mest vært negativ i denne perioden for samtlige kommuner, og var svært liten eller negativ i 2001.

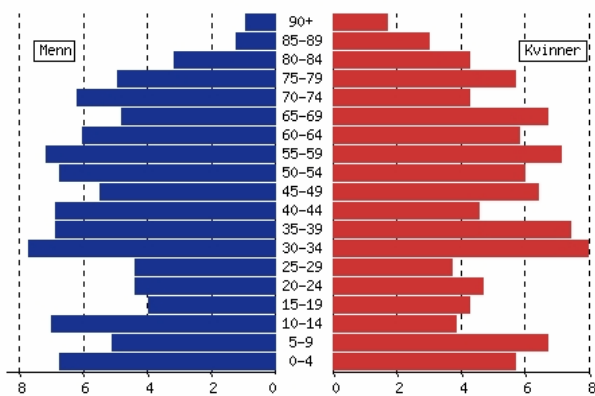
Befolkningsstruktur

Figur 1.8 Nordre Land

Figur 1.9 Søndre Land

Figur 1.10 Etnedal

Figurene 1.8, 1.9 og 1.10 viser en grafisk framstilling av befolkningsstrukturen i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal. Kort fortalt viser figurene hva vi ovenfor har nevnt; det er forholdsvis stor andel eldre og forholdsvis få yngre i de tre kommunene. Grafiske framstillinger som dette kalles ofte for befolkningspyramider etter den "ideelle" formen for slike; få gamle, en god del i midten og mange i bunn. For våre tre kommuner minner formen mer om urner enn pyramider; de er toptunge og lette i bunnen, men med mange i midten.

2.2 Næring

Næringsstruktur

Næringsstrukturen i de tre kommunene har flere likhetstrekk, men kanskje flere trekk som viser ulikhet. Etnedal har en forholdsvis stor andel sysselsatte knyttet til primærnæringer (16 prosent), mens begge de to Land-kommunene har forholdsvis store andel sysselsatte knyttet til sekundærnæringer (27 prosent). Når det gjelder tertiærnæringer har Søndre Land en noe høyere andel enn de to andre kommunene. Ingen av kommunene skiller seg dramatisk fra verken gjennomsnittet i Oppland eller landsgjennomsnittet (jf tab.1.2).

Søndre Land merker seg ut ved å ha en høy andel sysselsatte innen offentlig forvaltning (37,5 prosent) sammenlignet med Nordre Land og Etnedal, ja faktisk sammenlignet med både Oppland og landet sett under ett. Både Nordre Land og Etnedal ligger noe under henholdsvis snittet for fylket og landet. Både Etnedal og Nordre Land har en forholdsvis høy andel sysselsatte knyttet til privat sektor/offentlige foretak (hhv 72 og 71 prosent) sammenlignet med landet sett under ett. Søndre Land har tilsvarende forholdsvis lav andel knyttet til privat sektor/offentlige foretak (jf tab.1.2).

Alle tre kommuner har netto utpendling, dvs det pendler flere personer ut av kommunen enn inn til den. I 2002 pendlet 561 personer ut fra Nordre Land, 819 personer fra Søndre Land og 112 personer fra Etnedal.

Tabell 1.2 Sysselsatte fordelt på næring. 2002. Prosent

	Nordre Land	Søndre Land	Etnedal	Oppland	Norge
Sysselsatte <i>primærnæringer</i>	8,6	6,2	15,9	11,0	9,0
Sysselsatte <i>sekundærnæringer</i>	26,7	26,6	18,5	22,4	24,1
Sysselsatte <i>tertiærnæringer</i>	64,7	67,2	65,5	66,6	66,3
Sysselsatte offentlig forvaltning	28,9	37,5	27,6	29,5	32,0
Sysselsatte privat sektor/off. foretak	71,2	62,5	72,4	70,5	67,3

Nordre Land

Høsten 2001 hadde Nordre Land i alt 3218 personer i alderen 17-64 år i arbeid (SSB Fob 2001). Av disse hadde 2180 personer (68 prosent) arbeidet sitt i kommunen, mens 1038 personer (32 prosent) hadde arbeid i annen kommune. Til sammen 471 personer, eller 18 prosent av arbeidsstokken, pendlet inn til kommunen.

Rundt regnet 48 prosent er sysselsatt i tjenesteytende næringer, 32 prosent i industri, bygg og anlegg m.m., mens 19 prosent er sysselsatt i jord- og skogbruk.

De største enkeltbedriftene i kommunen i dag er innen tekstilindustrien og møbelbransjen. Innenfor varehandelen er de fleste bransjer representert. På Dokka finnes det foruten vanlig detaljvarehandel, bil-, maskin- og møbelforretninger.

Søndre Land

Søndre Land hadde høsten 2001 i alt 2748 personer i alderen 17-64 i arbeid. Av disse hadde 1548 (56 prosent) arbeid i hjemkommunen, mens 1200 (44 prosent) hadde arbeid i annen kommune. Til sammen 380 personer (20 prosent av arbeidsstokken) pendlet inn til kommunen.

Kommunen har forholdsvis mange små bedrifter, men likevel er sysselsettingen svært avhengig av et par større bedrifter; Hov Møbel AS og Land Sag.

Etnedal

Etnedal hadde høsten 2001 til sammen 681 personer i alderen 17-64 år i arbeid. Av disse hadde 453 personer (66 prosent) arbeid i bostedskommunen, mens 228 personer (34 prosent) hadde arbeid i annen kommune. Kommunen har naturlig nok begrenset med arbeidsplasser, og de som

finnes er i stor grad knyttet opp mot primærnæringene. Den sist ankomne er Fagernes kjøtt som har markert seg positivt den siste tiden og sysselsetter for tiden seks personer. I Etnedal som i andre mindre kommuner er kommunen den største arbeidsgiveren.

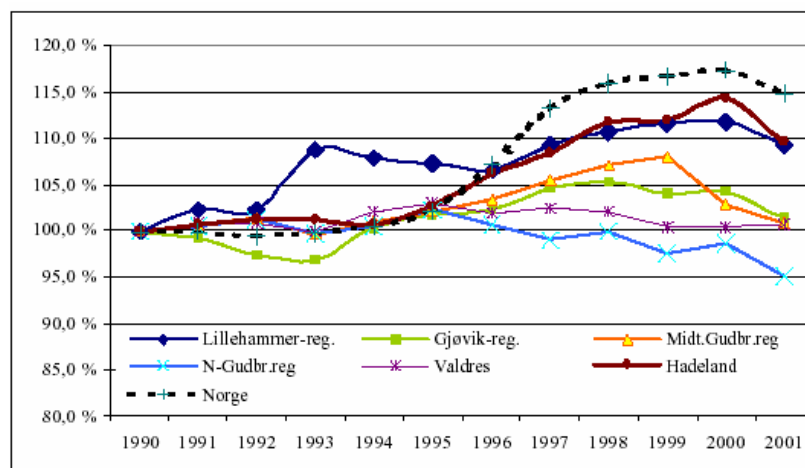
Arbeidsplassutvikling

Alle regionene i Oppland (og Hedmark) har hatt en svakere arbeidsplassutvikling enn hva man finner i resten av landet (Oslo ikke inkludert) (Lein, Køhn & Hagen 2003). I faglige termer kan en si at samtlige regioner i Oppland har et *negativt regional skift* med unntak av Hadelandsregionen. Når man dekomponerer det regionale skiftet mht struktur- og skiftkomponent er Gjøvikregionen den eneste regionen med en positiv strukturkomponent. En positiv strukturkomponent betyr at regionen er overrepresentert med næringer som er i vekst. I Oppland er Hadelandsregionen den eneste regionen med en positiv skiftkomponent. Hovedårsaken til den positive skiftkomponenten for de to siste regionene skyldes utvikling innen privat og forretningsmessig tjenesteyting.

Hvis en næring i en region har større reduksjon i sysselsettingen enn på landsbasis, blir det her tolket som tap av ”markedsandeler” (målt ved sysselsetting) og sett på som negativt. Utvikling kan skyldes at bedriftene i regionen er blitt mer effektive sammenliknet med nasjonalt nivå og dermed ha bedret sin konkurransevne.

Utviklingen i Oppland (og Hedmark) kan oppsummeres med relativt mye tilbakegangsnæringer og få vekstnæringer. Dette er også tilfellet i Land-kommunene og Etnedal. Vi finner at tilbakegangen er større i slike næringer i dette området enn på landsbasis, og veksten i mange av vekstnæringene er svakere. I hovedsak er det overrepresentasjon innen primærnæringene hvor det er nedgang på nasjonalt nivå, og underrepresentasjon innen forretningsmessig og privat tjenesteyting hvor det er nasjonal vekst (Lein, Køhn & Hagen 2003).

I Oppland sett under ett er utviklingen på regionniv positiv med en vekst i antall arbeidsplasser i fem av seks regioner. Det er kun Nord- Gudbrandsdalsregionen som har hatt en nedgang. Hadelandsregionen er det området som har hatt størst vekst av alle regionene i Innlandet med en økning på 10 prosent. Lillehammer regionen hadde en vekst på i overkant av 9 prosent, mens øvrige regioner hadde en vekst på rundt en prosent. Veksten i Land-kommunene og Etnedal var positiv i siste halvdel av 1990-tallet, men har avtatt etter 2000.

Fig.1.11: Arbeidsplassindeks regioner i Oppland 1990-2001 (1990=100).

Kilde:PANDA og bearbeidet av Østlandsforskning (Lein, Køhn & Hagen 2003).

Gjøvikregionen (Gjøvik, Land og Toten) har størst andel arbeidsplasser innenfor industri totalt (næringsmidler, trelast og treforedling og industri) og er den regionen som har hatt minst reduksjon i denne næringen i perioden 1990 til 2001. Regionen har imidlertid en lav andel arbeidsplasser innenfor offentlig tjenesteyting. Andre viktige utviklingstrekk er:

- Privat og forretningsmessig tjenesteyting hadde en fordobling fra 1990 til 2001, fra 1600 til nesten 3 300 arbeidsplasser.
- Transport og kommunikasjon har hatt en reduksjon på nesten 500 arbeidsplasser.
- 44 prosent av arbeidsplassene var innenfor tjenesteyting i 2001.

Antall arbeidsplasser i Valdresregionen, hvor Etnedal inngår, har vært relativt stabil gjennom hele 1990 tallet og variert mellom 7 900 og 8 000. En viktig drivkraft for utviklingen i regionen er hytteturisme. Utviklingen i regionen kjennetegnes ved:

- Tjenesteyting (offentlig, finansiell, forretningsmessig og privat) økte med over 1000 arbeidsplasser fra 1990 til 2001. Forretningsmessig tjenesteyting ble tredoblet mens privat tjenesteyting hadde en fordobling.
- Primærnæringenes relative betydning er nesten halvert fra 1990 til 2001 og det forsvant nesten 700 arbeidsplasser i perioden.
- Innenfor industrisegmentet var det en svak vekst fra 1990 til 2001. Veksten skyldes økning innen for næringsmiddel, mens trelast og industri for øvrig hadde en tilbakegang.
- Varehandel er en viktig næring i Valdresregionen med 15 prosent av arbeidsplassene. En viktig årsak til dette er hytteturismen i regionen. Gjennom 1990 tallet og fram til 2001 økte antall arbeidsplasser med 200.

3 Ungdom, bosted, utdanning og arbeid

3.1 Distriktpolitikk og utdanningspolitikk

Den videregående skolen er en viktig kunnskapsformidler, både med tanke på yrkesutdanning og allmennutdanning. Skolen er også bindeleddet mellom ungdom og arbeidslivet ved at skolen, etter intensjonen, enten har kunnet tilby utdanning som arbeidslivet etterspør eller lagt grunnlaget for høyere utdanning. Etterspørselen etter utdanning har aldri vært større enn i dag. I Oppland som, sammen med Hedmark, tradisjonelt har hatt det laveste utdanningsnivået i landet, finner vi i dag like store andeler i befolkningen som er under videregående opplæring som i det øvrige Norge. Denne utviklingen er en del av den generelle samfunnsutviklingen i retning av et informasjons- og kunnskapssamfunn. Dette er en utvikling som favoriserer utdanning. Tapere i denne utviklingen vil være regioner med en befolkning med lav kompetanse i form av lavt utdanningsnivå eller feil utdanning (kompetanse) for nye næringer på veg inn.

På sett og vis kan vi si det har vært et gjensidig avhengighetsforhold mellom ”yrkesskolen” og det regionale næringslivet. Yrkesskolen, senere de yrkesfaglige retningene ved de videregående skolene, har forsynt næringslivet og store og små bedrifter med kompetent arbeidskraft fra regionen, og næringslivet på sin side har gitt grunnlag for regionalt undervisningstilbud innen yrkesretninger det var behov for i regionen. På denne måten ble regionene på mange måter selvforsynte med arbeidskraft; ungdom fra regionen kunne gå rett fra noen år på yrkesfaglig studieretning, i mange tilfeller rett fra ungdomsskolen (tidligere framhaldskolen), til fast jobb på en lokal bedrift eller virksomhet. Det var liten eksport av arbeidskraft så lenge det var arbeid å få på hjemstedet.

Det er likevel ikke slik at regionene nødvendigvis må være selvforsynte med framtidig arbeidskraft. Tilflyttere utgjør en viktig ressurs på mange måter, på samme måte som de fleste mennesker har godt av å forlate oppvekstkommunen for en lengre eller kortere periode, eventuelt for alltid.

Når det gjelder allmennutdanning er bildet mer komplekst siden elevene her ofte må ut av kommunen for å ta videre utdanning. Hvorvidt de vender tilbake til regionen etter endt utdanning er ofte høyst usikkert og er avhengig av flere forhold, som for eksempel relevante arbeid – ofte for to personer med høg utdanning, akseptable kulturtilbud og meningsfylte fritidstilbud for hele familien.

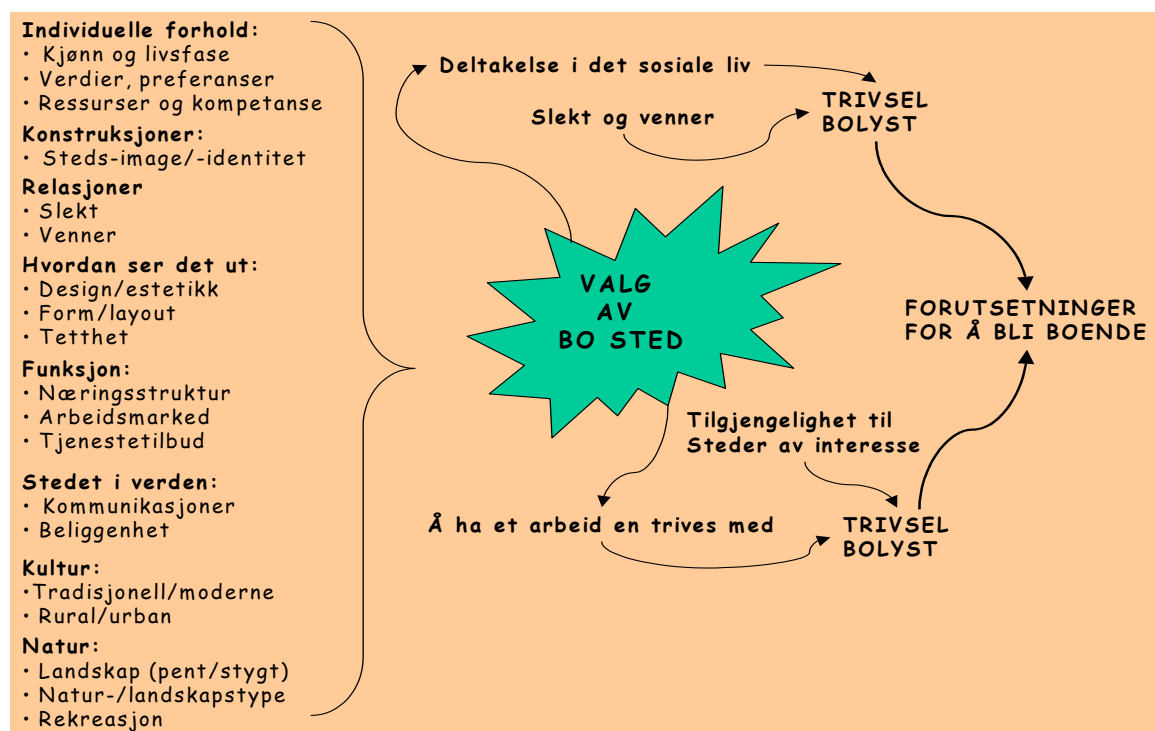
Symbiotiske forhold som mellom skole og næringsliv er sårbare om det skjer noe med en av partene i forholdet, som f.eks at konjunktursvingninger påvirker det regionale næringslivet slik at bedrifter legges ned, flytter ut eller reduserer bemanning, eller at skolen på grunn av innstramminger må redusere undervisningstilbudet.

3.2 Valg av bosted og det gode sted

Valg av bo-sted – en kompleks affære

De fleste unge mennesker flytter på seg før eller senere. Det har de alltid gjort, og de vil de holde fram med. Når unge mennesker flytter har det ofte sammenheng med de ønskene de har om utdanning og arbeid. Men bildet er mer komplekst enn som så, beslutningen om å flytte er ofte svært sammensatt og kanskje også en søken etter å oppleve noe – *”the search for magic”*. For mange er utdanning, jobb og karriere ikke forenelig med å bli boende på hjemstedet.

Unge valg av bosted må likevel ses på bakgrunn en rekke forhold; fra strukturelle forhold som arbeidsmarkedssituasjonen lokalt, regionalt og nasjonalt, til individuelle forhold som interesser, verdier og ressurser. Videre må unge menneskers valg av bosted også ses i sammenheng med stedets beliggenhet, naturforholdene på stedet, lokal kultur, kulturtilbud, kommunikasjoner, visuelle forhold, osv. Betydningen av ulike forhold vil selvsagt variere fra person til person. Stedsmyter er også viktig for forståelsen av flyttehandlinger, enten dette gjelder utflytting eller tilflytting til et sted (Fosso 2004; Hansen 2004)

Figur 3.1 Valg av bosted

Flyttemotivundersøkelser viser at det er en rekke faktorer som teller med når en vurderer bosted, enten det dreier seg om flytte fra et sted til et annet, det vil si om en skal bli boende eller ikke på nåværende bosted (Orderud og Onsager 1998; Fauske 2003; Grimsrud 2000; Fosso 2004; Hansen 2004). Prosessen som fører fram til beslutningen om å flytte eller bli boende tas som regel etter en mer eller mindre rasjonell avveining mellom forhold som skyver en bort fra bostedet og forhold som trekker en til andre steder. Forhold som bidrar til å ”skyve en bort fra hjemstedet” kan være mangel på relevant arbeid på hjemstedet, dårlig sosialt miljø, misnøye med tilbud og tjenester,

eller rett og slett at en kjeder seg, mens utdanning, tilgang på relevant arbeid, kjærlighet, bedre oppvekstmiljø for barn og unge, håp om å oppleve spennende ting på nye steder kan bidra til å påvirke beslutningen om å flytte. Det blir også framholdt av enkelte forskere at unges flytting må forstås som en åpen prosess der flyttehandlinger ses som et uttrykk for sosial identitet og identitetsproduksjon. For unge blir flytting den reisen som produserer og konstituerer deres sosiale identitet (Wiborg 2003; Fosso 2004).

Undersøkelser av bopreferanser viser at mange nordmenn fremdeles ønsker å bo ruralt, først og fremst dem som allerede bor spredt (Hansen & Selstad 1998). Slike undersøkelser er vanskelige å tolke fordi de både kan uttrykke ønsker om å flytte eller de kan være begrunnelser for valg som allerede er foretatt. Sammenlikninger over lengre tidsperioder er likevel interessante. Men mens 48 prosent av befolkningen i 1967 ønsket å bo spredt, var dette tallet i 1992 sunket til nesten tredjeparten, 17 prosent. Samtidig har andelen som ønsker å bo i storbyer og forsteder økt fra ni til 28 prosent. Også andelen som ønsker å bo i småbyer har økt vesentlig. Vi ser også at andelen som ønsker å bo i småsteder har hatt en liten økning. I 1992 var småsteder den typen bosted som hadde størst oppslutning. Ønsket om å bo på mindre tettsteder, dvs steder med under 5000 innbyggere, er imidlertid synkende.

Bostedspreferanse og egenskaper ved steder

Det er gjort en rekke studier og undersøkelser om sammenhenger mellom bostedspreferanser og egenskaper ved steder (se f.eks Berg, Dale, Lysgård & Løfgren 2004; Orderud 2003; Engesæter 2000; Skjeggedal, Engesæter & Amdam 2001). Når vi snakker om "egenskaper ved steder" menes et helt spekter av egenskaper fra fysiske egenskaper som topografi og klima til sosiale egenskaper som hvem som bor der og relasjonene mellom disse (venner, slekt, organisasjoner...). I mellom disse ytterpunktene finner vi forhold som næringsstruktur og steds spesifikke kulturelle forhold. De ulike forholdene som til sammen konstituerer steder, vil hver på sitt hvis (og i samvirke med hverandre) virke inne på hvordan den enkelte vurderer ikke bare eget bosted, men også andre steder en kjenner til.

Søndre Land kommune gjennomførte i 1998 en spørreundersøkelse rettet mot ungdom i alderen 15 til 17 år, og unge voksne i alderen 18 til 30 år der temaet var flytting og bolyst (Søndre Land kommune 1998). Undersøkelsen var et ledd i det såkalte "Ungdomsprosjektet" som ble opprettet i 1997 med bakgrunn i et ønske om å sette søkelys på befolkningsutviklingen i kommunen og hvordan en kunne bidra til få ungdom til å slå seg ned i kommunen.

Rapporten fra Søndre Land viser blant annet følgende:

- Noe over halvparten av de spurte trives "godt", 34 prosent "sånn passe" og ni prosent "dårlig"
- En stor andel har flytteplaner (36%), 64 prosent kan tenke seg å bosette seg i kommunen
- Få jobbmuligheter og usentral beliggenhet viktigste grunner til å flytte
- Familie og venner viktigste årsak til tilbakeflytting

Undersøkelser gjennomført i Hedmark, Nord-Trøndelag og Møre og Romsdal (Orderud 2003; Skjeggedal, Engesæter og Amdam 1999) er særlig relevant for de tema vår undersøkelse tar opp. Oppsummert viste undersøkelsene følgende felles hovedtrekk:

- Gode regionale kommunikasjoner og god tilgjengelighet er viktig. Det enkelte stedet fungerer i et samspill med andre steder hva gjelder arbeidsmarked, tjenester, service og kulturtilbud. For unge uten bil betyr gode offentlige kommunikasjoner mye og for unge kvinner betyr tilgang til variert og godt arbeids- og servicemarked mye
- Et variert og utfordrende arbeidsmarked av stor betydning, særlig for dem som tar høyere utdanning. Mange som søker høyere utdanning har små forventninger til at de kan finne relevant arbeid i oppvekstregionen. Unge kvinner opplever stor mangel på relevante og utfordrende arbeidsplasser – ”gubbekultur” som hindrer at de får innpass i tradisjonelle næringer.
- Betydningen av tilrettelagte, uformelle møteplasser som kafeer, kroer, kino, ungdomsklubber m.m. rettet inn mot ungdom og unge voksne, samt å ha stor bredde i aktiviteter. De eksisterende aktivitetene er ofte mannsdominerte. Det sosiale miljøet er ofte klikkorientert og lukket, spesielt for tilflyttere.
- Betydningen av det fysiske miljøet, spesielt at tettsteder og boligområder er koselige, fine og velstelte, tilrettelagde for gående og syklende, kort avstand mellom bolig og service for å redusere bilbruk m.m. Dette er ikke alltid tilfellet.
- Fin natur og gode friluft- og treningsmuligheter er viktig, men kan ikke oppveie mangler i samfunnet som arbeidsmarked, servicetilbud, møteplasser m.m.

Videre viser undersøkelsen at aldersgruppen 16 til 19 år er meget opptatt av aktiviteter eller fravær av slike, og de har i liten utstrekning klare meninger om den fysiske strukturen til bostedet. Noe av det sentrale for dem er:

- At de minste stedene ikke fungerer uavhengig av større steder for de unge. Om større steder med mer variert tilbud er rimelig lett tilgjengelig kan de kompensere for lokale mangler. Stedsutvikling må da sees i sammenheng. Spesielt mindre steder med uttynningsproblemer er spesielt avhengig av gode kommunikasjoner til større steder.
- En stor andel av både jenter og gutter mistrives på hjemstedet. Kun halvparten av utvalget er sterkt knyttet til hjemstedet og bare litt over halvparten regner med at de blir boende i hjemkommunen. Både jenter og gutter bruker argumenter som at stedet er kjedelig, sladder, lite uteliv, mangler jobber, dårlig transport og dårlig kultur- og organisasjonstilbud.
- At hjemstedet fungerer positivt hva gjelder natur, slekt og sosialt liv.
- Mangelen på møteplasser – både organiserte og uformelle. Mange unge peker på at det ikke finnes møteplasser for dem. De vanligste møteplassene er kiosker, kroer og på offentlige steder ute

Dette er funn vi med stor sikkerhet kan si også vil gjelde for situasjonen i Land-Etnedal-regionen. Flere andre undersøkelser støtter også opp om hovedtrekkene i funnene (bla Heggen m.fl. 1993; Heggen m.fl. 2001; Fosso 2004).

3.3 Forhold av betydning for bosetting

Den generelle utviklingen så langt har vært at distriktskommuner med under 5000 innbyggere opplever fraflytting, denne utviklingen gjelder også tettstedene i disse kommunene.

Endringsprosesser er som vi alle vet sammensatte og påvirket av handlinger fra lokalt til globalt nivå (Frønes & Brusdal 2000; Heggen m.fl. 2001; Fauske & Øia 2003; Berg m.fl.2004). Vi vil under kort peke på noen sentrale endringsprosesser i samfunnet som har relevans for temaet i undersøkelsen.

Det blir født for få mennesker i distriktene

De demografiske prosessene som følger av at folk blir født, flytter og dør, gir viktige forutsetninger for utvikling av folketallet i en kommune. Hvis for eksempel nedgang i folketallet i utkantkommuner er et problem, er ikke ”problemet” først og fremst at så mange flytter ut, men heller at det blir født for få barn i disse kommunene og den lave permanente tilbakeflyttingen og tilflyttingen av nykommere i ”rett alder”. Aldersstrukturen betyr mye for muligheten for å opprettholde folketallet. Underrepresentasjon i aldersgruppa 20-40 år og overrepresentasjon av eldre gir et dårlig utgangspunkt.

Den sammensetningen av befolkningen en kommune har i dag ble i stor grad bestemt av tidligere generasjoners atferd. Fram til midten av 60-tallet hadde vi en situasjon der netto fraflytting fra landsbygda i stor grad ble kompensert gjennom høy fruktbarhet. Nå finner vi den høyeste fruktbarheten i byene. Et fall i fruktbarheten i distriktskommunene førte til sterk nedgang i fødselskullene gjennom 1970-årene og begynnelsen av 1980-årene, som igjen har gitt et dårligere utgangspunkt for befolkningsvekst på sikt. På 1990-tallet ble f.eks. ungdomskullene redusert med en femdel i forhold til samme aldersgruppe ti år tidligere. I mange distriktskommuner er denne nedgangen enda sterkere. Allerede på 1980-tallet har en rekke distriktskommuner opplevd nedgang i antall barn, ungdom og yngre middelaldrende. Mange kommuner er med andre ord inne i en negativ befolkningsutvikling allerede før nye rammebetingelser for alvor begynner å gjøre seg gjeldende (Grimsrud 2000).

Kulturelle endringsprosesser

Kulturelle påvirkninger går i retning av å gjøre folk mer kulturelt like, slik at betydningen av hjemsted og lokal tilhørighet blir mindre viktig. Stikkordsmessig kan vi si at årsakene til denne samkjøringen er:

- raskere og endrede kommunikasjoner, betydningen av avstand avtar
- mer reisevirksomhet, vi reiser hyppigere og lengre
- sterkere mediapåvirkning, vi ser (eller har tilnærmet de samme mulighetene til å se) de samme TV-programmene enten vi er i London, Oslo eller på Dokka
- global kommersialisering, varer og tjenester skal være like salgbare i New York som på Dokka og Hov
- skoleverket er stort sett likt samme hvor i landet du er, og stadig flere tar høyere utdanning og tilegner seg ”urban kultur”

Sosiologiske endringsprosesser

De sosiologiske prosessene har med grunnleggende endringer i folks atferd og holdninger å gjøre. Her kan vi trekke fram følgende utviklingstrekk:

- stadig flere tar utdanning
- kvinner tar minst like mye utdanning som menn
- familiesituasjon tilpasses arbeid og utdanning. Bosted må kunne tilby to passende arbeidsplasser, karrieremuligheter og barnehager
- endringer i familiestruktur, flere skiller seg, flere aleneforeldre. Barn får flere ”foreldre”, og man foretrekker å ha dem på samme sted.

En slik tilpasning mellom utdanning, arbeid og familieliv er lettest å realisere der arbeids- og servicemarkedet er tilstrekkelig variert og av en viss størrelse. Unge familiers bosettingsmønster er i sum blitt mer sentralisert enn de eldres.

Næringsstrukturelle prosesser

Næringsgrunnlaget i en region har tradisjonelt hatt stor betydning for bosettingsmønsteret, men de siste tiårene har næringsutviklingen ført til at befolkningens bindinger til lokale naturressurser er blitt svakere. Distriktsbefolkningens livsgrunnlag har i dominerende grad vært knyttet til utnytting av stedbundne naturressurser til et godt stykke ut i vårt århundre. Slike næringer mister mer og mer av sin sysselsettingsmessige betydning, og i dag utgjør det vi fortsatt kan kalle en landbruksbefolkning totalt bare ca. seks prosent - selv i distriktskommuner er det sjelden at mer enn 20 prosent henter sitt levebrød fra primærnæringene. Industrinæringene som også er i ferd med å miste noe av sin betydning sysselsettingsmessig, har blitt mindre avhengig av nærhet til råstoff, og mer avhengig av nærhet til markeder og produsenttjenester. Det er først og fremst tjenesteyting og offentlig forvaltning som har overtatt primærnæringenes dominerende rolle i distriktskommunene. Sektoren har hatt kraftig vekst siden 1970-årene, og er ikke tilknyttet stedets naturressurser, men derimot sterkt knyttet til stedets befolkning.

3.4 Ungdom mellom barken og veden?

Ungdom som gruppe er like sammensatt som befolkningen ellers i samfunnet, men framstår samtidig som tilnærmet homogen i mange sammenhenger – alt etter hva en ser etter, hvem en ser på, hvor en ser og når en ser (Fauske & Øia 2003; Heggen m.fl. 2003). Med dette menes at det er viktig å betrakte ungdom – som andre befolkningsgrupper – ut fra et *kontekstuellt perspektiv*, med andre ord hvilken sammenheng de unge og deres aktiviteter inngår i. Utfordringene for de unge er mange, og kan på mange måter forstås som et spenningsfelt mellom ytterpunkter – som for eksempel:

- ❖ det lokale og det globale
- ❖ det tradisjonelle og det moderne
- ❖ deltaker og hjemmesitter
- ❖ det trygge og det søkende
- ❖ tradisjonelle yrkesvalg og utradisjonelle yrkesvalg

Felles for det utvalget av tenkelige dikotomier vi her har listet opp (listen kan selvsagt utvides) er spenningsfeltet mellom forhold som *bidrar* til henholdsvis en lokal forankring og ikke-lokal forankring. Vi understreker ”bidrar” for det er ingen deterministisk eller nødvendig sammenheng her (se f.eks Heggen m.fl. 1993; Heggen m.fl. 2001; Fauske & Øie 2003). Det er likevel slik at bestemte handlingsvalg på ett tidspunkt, f.eks valg av studieretning på videregående skole, gir visse føringer for hva neste handlingsvalg vil bli, f.eks om en må flytte ut av hjemkommunen fordi en ”utdanner seg ut av” denne.

Uavhengig av lokal kultur - og lokal og norsk ungdomskultur, er ungdom på ulikt vis også delaktig i en global ungdomskultur med sine tegn, koder, språk og symbol. Ungdom, i alle fall i

den vestlige verden, deler bestemte kulturelle særtrekk som skiller dem fra andre grupper i samfunnet. Det er her ikke snakk om én kultur, men flere. Er det noe som særmerker moderniteten er det jo nettopp at det eksisterer kulturelle subgrupper med hver sin uttrykte livsstil side om side. Dette fenomenet er kanskje særlig framtreddende innen ungdomsgruppen der det finnes en rekke alternative livsstiler eller kulturelle uttrykk en kan søke å finne sin identitet innenfor. I dag finner en spor av alternative livsstiler også i små norske lokalsamfunn der ”medlemmene” innenfor livsstilsgrupper gjerne søker fellesskap med likesinnede langt utenfor steder de bor. Sosiologen Anthony Giddens (1990) bruker betegnelsen ”disembedding”, som best kan omsettes til *frikobling*, om prosesser der sosiale relasjoner blir ”løftet ut” av lokale interaksjonssammenhenger og restrukturert på tvers av ubegrensede tid-rom avstander. Et interessant spørsmål er hva slike frikoblinger har å si for livet på mindre steder; vil det føre til at ungdommer som sokner til bestemte livsstiler søker fellesskap utenfor lokalsamfunnet i stedet for innen for det (Fauske & Øia 2003; Fosso 2004)? I så fall, vil det føre til utflytting - eller at en blir boende fordi en via Internett og andre media så å si frikobler seg fra tid og sted og blir boende?

Kulturelt mangfold blir i første rekke, og med rette, assosiert med storbyer. Det er én av mange forklaringer på hvorfor ungdom flytter fra rurale områder og mindre tettsteder til større byer; de reiser for kanskje å finne andre mennesker som deler en bestemt livsstil – og dermed for å finne *sin identitet*, eller de reiser rett og slett for å *oppleve* noe annet, for eksempel det å kunne velge mellom mange tilbud eller kulturelt mangfold.

4 Hva vil ungdommen?

4.1 Innledning

Kapitlet presenterer resultater fra spørreundersøkelsen rettet mot elever i avgangsklassene på Dokka videregående skole og på ungdomsskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land. Presentasjonen er visualisert med figurer, men svarfordelingen er gjengitt i tabellsform i vedlegg 1. For Dokka videregående skole sitt vedkommende er det ikke skilt mellom de ulike klassene, mellom allmennfaglig og yrkesfaglig eller mellom jenter og gutter i figurene. Dette fordi antall elever blir for lavt til å deles opp i mange tilfeller. I de tilfellene der det er store forskjeller mellom kjønnene, er dette imidlertid kommentert i teksten, samt vist i tabeller i vedlegg 1. For de fire ungdomsskolene sitt vedkommende er antall elever høyere og vi har funnet det forsvarlig å dele inn etter kjønn. Vi har derimot ikke delt inn etter kommune/skole i figurpresentasjonen, men dette kan ses i tabellene i vedlegg 1.

I gjennomgangen er det skilt mellom svar gitt fra elever ved Dokka videregående skole og elever ved de fire ungdomsskolene. I all hovedsak er det ikke store variasjonene mellom svarfordelingen i de to elevkategoriene. Det er til gjengjeld større variasjoner på de fleste spørsmålene mellom jenter og gutter i deres svargiving, det er også til dels store variasjoner mellom allmennfaglig og yrkesfaglige elevers svargiving. Dette må blant annet ses i sammenheng med at elever på allmennfaglig linje i hovedsak må ta videre utdanning for å kvalifisere seg for en jobb, mens elever på yrkesfaglig utdanner seg til et yrke.

Svarfordeling etter elevenes bostedskommune blir presentert i kapitel fem.

4.2 Arbeid eller utdanning?

I dette avsnittet presenterer vi resultater vedrørende elevenes syn på arbeid og utdanning. Hva vil de gjøre, hvor vil de arbeide og innen hvilken yrkessektor vil de arbeide?

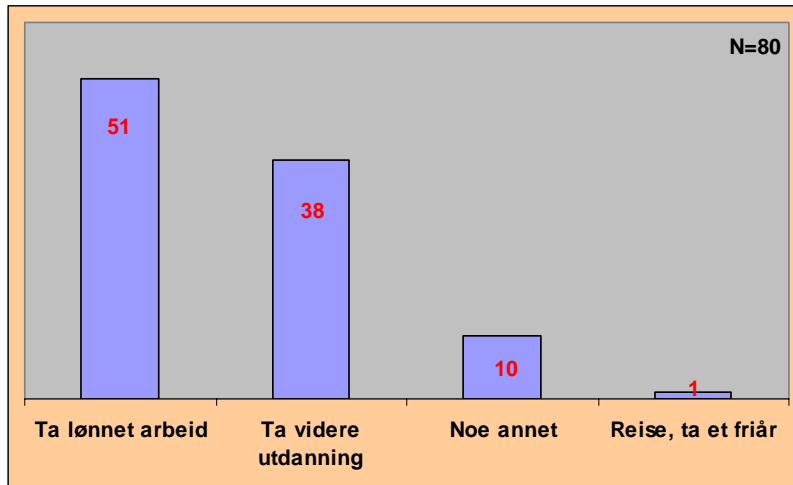
Spørsmål: Hva planlegger du å gjøre første året etter at du er ferdig med henholdsvis videregående skole/opplæring/eventuell militærtjeneste og grunnskole?

Dokka videregående skole

Halvparten av elevene på videregående sier de vil ta lønnet arbeid etter endt utdanning eller opplæring. Det er imidlertid stor forskjell mellom elever på allmennfaglig og yrkesfaglig retning; 34 elever (67%) med yrkesfaglig retning vil ta lønnet arbeid, mens sju (24%) på allmennfag vil gjøre det. Blant dem 30 som vil ta videre utdanning finner vi ikke overraskende flest fra allmennfaglig retning, 17 stykker (59%) mot 13 (25%) fra yrkesfaglig retning. Det er kun én elev som kan tenke seg et friår.

Det er en klar forskjell mellom jenter og gutter på Dokka videregående skole når det gjelder hva en vil gjøre når en er ferdig med skolen eller opplæringen; jentene vil ta videre utdanning, mens

guttene i langt større grad vil ta lønnet arbeid. Denne fordelingen finner vi til tross for at det er like andeler med jenter og gutter på henholdsvis allmennfaglig og yrkesfaglige studieretninger.

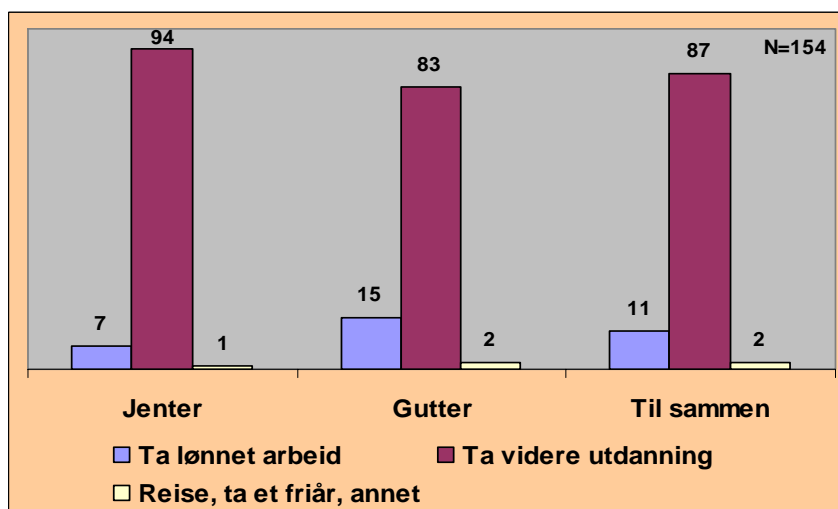

Figur 4.1 Hva avgangselever ved Dokka videregående skole vil gjøre første året etter endt utdanning. Prosent

Ungdomsskole

Blant de 154 ungdomsskoleelevene som svarte på spørsmålet om hva det vil gjøre første året de er ferdig med skolen, er det kun 20 som ikke vil ta videre utdanning. Av disse vil 17 ta lønnet arbeid, mens tre vil ta et friår. Det er en noe større andel jenter enn gutter som vil gå videre på skole etter ungdomsskolen.

Ungdomsskolene på Torpa og Søndre Land har størst andel elever som ønsker å ta videre utdanning med henholdsvis 100 og 97 prosent. Det er en langt større andel som ønsker å gå videre på yrkesfaglig enn allmennfaglig linje ((hhv 68 og 31 %), og det er en større andel gutter enn jenter som prioriterer en yrkesfaglig retning (hhv 77 og 58%).

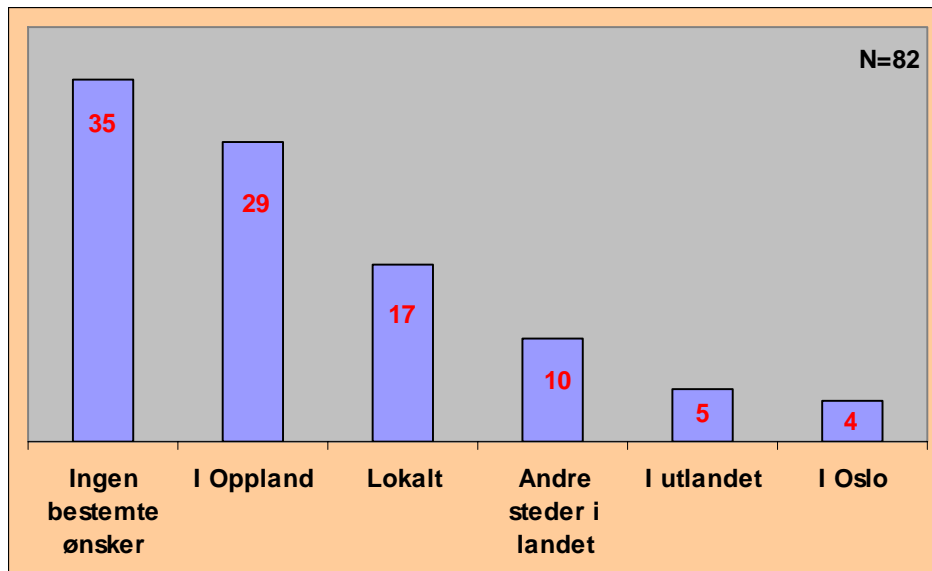

Figur 4.2 Hva avgangselever ved ungdomsskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land vil gjøre første året etter endt utdanning. Prosent

Spørsmål: Når du etter hvert går ut i lønnet arbeid, hvor ønsker du å jobbe?

Dokka videregående skole

På spørsmål om hvor elevene på Dokka videregående skole kunne tenke seg å jobbe etter endt utdanning/opplæring får vi en klar todeling; 46 prosent – eller 38 stykker – ønsker enten å jobbe lokalt (dvs i oppvekstkommunen eller nabokommuner) eller andre steder i Oppland, mens 35 prosent (25 stykker) ikke har noen bestemte ønsker. Det er ingen dramatiske forskjeller mellom jenter og gutter, og mellom allmennfaglige og yrkesfaglige retninger med hensyn til hvor i landet en ønsker å jobbe. Det er en noe større andel blant guttene enn jentene som ser for seg en framtidig jobb i Oppland, enten lokalt eller andre steder i fylket. Det er tilsvarende relativt flest jenter som ser for seg en framtidig jobb i Oslo eller andre steder i landet, eller i utlandet. Fordelingen samsvarer i stor grad med tidligere undersøkelser i Oppland og Hedmark¹.

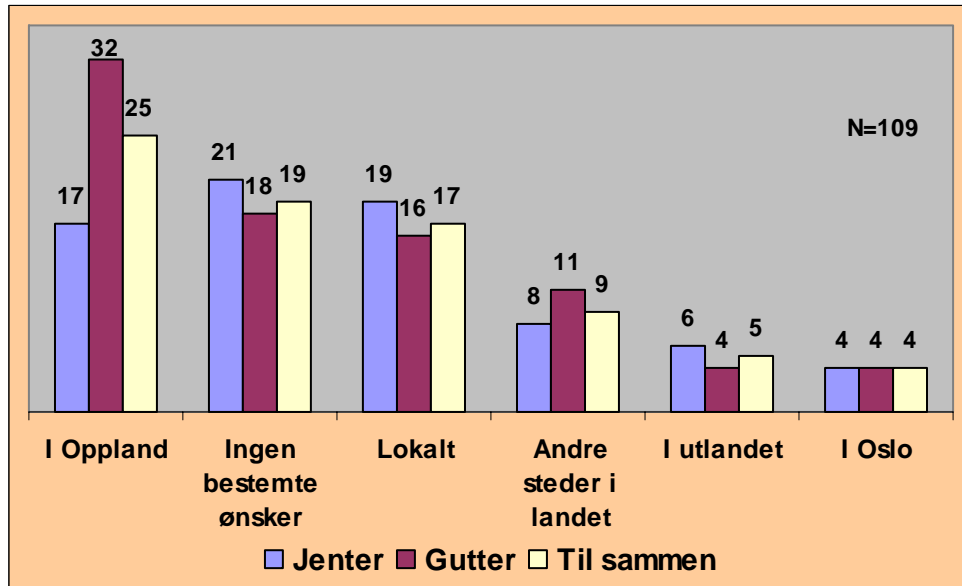
Figur 4.3 Hvor ønsker avgangselever ved Dokka videregående skole å jobbe. Prosent

Ungdomsskole

Den største andelen på ungdomskolene ønsker å få seg arbeid i Oppland, for de fleste er det ikke om å gjøre at dette arbeidet ligger i bostedskommunen eller nabokommunene (jf fig.4.4). Det er videre en stor andel som ikke har spesielle områdeønsker eller som svarer at de ikke vet (hhv 19% og 20%), hvilket må sies å være naturlig siden arbeidslivet tross alt ligger noen år fram i tid for de fleste elever i 10.klasse. Det er ikke markante forskjeller mellom jenter og gutter i besvarelsene. Vi finner likevel at en større andel jenter enn gutter enten ikke har bestemt seg eller ikke vet hvor de vil jobbe, samt at det er en større andel gutter enn jenter som vil jobbe i Oppland. Disse forskjellene kan skyldes flere forhold, som tilfeldigheter (pga lite utvalg) eller at jenter i større grad enn gutter ser for seg en framtid andre steder enn i Oppland. Dette kan blant annet ha

¹ Skoleundersøkelse rettet mot 150 avgangselever ved seks videregående skoler i Oppland og Hedmark utført av Østlandsforskning i 1999 og 2002 (publisert i Indeks 2000 og Indeks 2002).

sammenheng med så vel kulturelle forhold (som maskulin bygdekultur) som med type utdanning en tar sikte på.

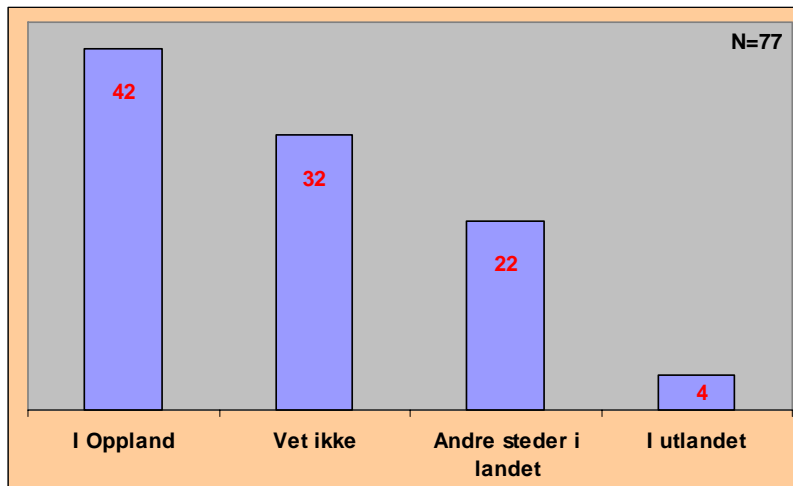
Figur 4.4 Hvor ønsker avgangselever ved ungdomsskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land å jobbe etter endt utdanning. Prosent

Spørsmål: Dersom du planlegger å ta utdanning etter videregående skole, hvor vil du ta den?

Dokka videregående skole

Fire av ti elever ønsker å ta videre utdanning i Oppland, mens to av ti ønsker å ta utdanning andre steder i landet. Det er imidlertid forholdsvis mange som ikke vet hvor de vil ta utdanning etter videregående skole (32%). Det er omtrent like stor andel blant jenter og gutter blant dem som vil ta utdanning i Oppland, mens det er en større andel jenter som ønsker å ta utdanning andre steder i landet. Dette kan ha sammenheng med at elever på allmennfaglig retning i større grad enn dem på yrkesfaglig retning må utdanne seg videre, og da må en i mange tilfeller reise ut av fylket.

Figur 4.5 Hvor vil elever ved Dokka videregående skole ta høyere utdanning? Prosent

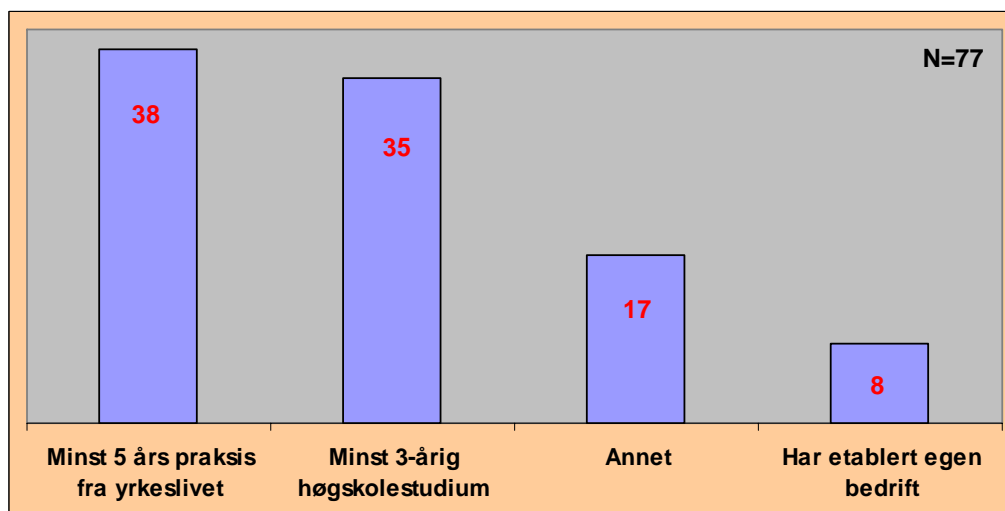
Ungdomsskole

Ungdomsskoleelevene ble ikke stilt dette spørsmålet.

Spørsmål: Hvilken yrkeskompetanse tror du at du har som 25-åring?

Dokka videregående skole

På spørsmål om hvilken yrkeskompetanse elevene tror de vil ha som 25 åring får vi følgende svar: Fire av ti tror de vil ha "minst fem års praksis fra yrkeslivet" og nesten like mange tror de vil ha "minst tre-årig høgskolestudium". Det er ikke uventet elever fra yrkesfaglig retning som tror de vil ha praksis fra yrkeslivet, mens elevene på allmennfaglig retning på sin side forventer å fortsette på høgskole eller universitet. Det er en langt større andel av guttene som forventer minst fem års praksis fra yrkeslivet enn jentene, og tilsvarende langt flere jenter som forventer å ta videre utdanning.

Figur 4.5 Forventet yrkeskompetanse som 25 åring. Dokka videregående skole. Prosent

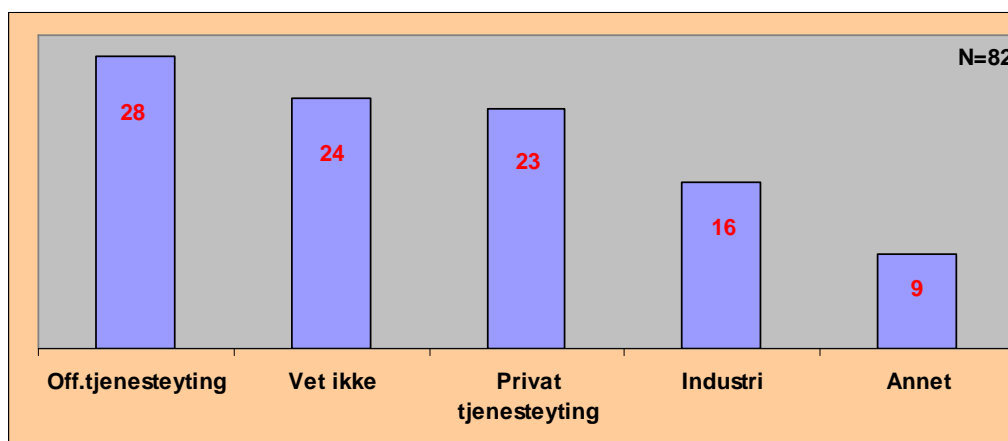
Ungdomsskoleelever

Ungdomsskoleelevene ble ikke stilt dette spørsmålet.

Spørsmål: *I hvilken del av yrkeslivet vil du helst jobbe?*

Dokka videregående skole

Undersøkelsen viser at den største andelen tenker seg en framtid innen offentlig forvaltning, men det er egentlig ikke stor avstand til vet-ikke-gruppen og dem som tenker seg inn i privat sektor. Dette framgår av figur 4.6.

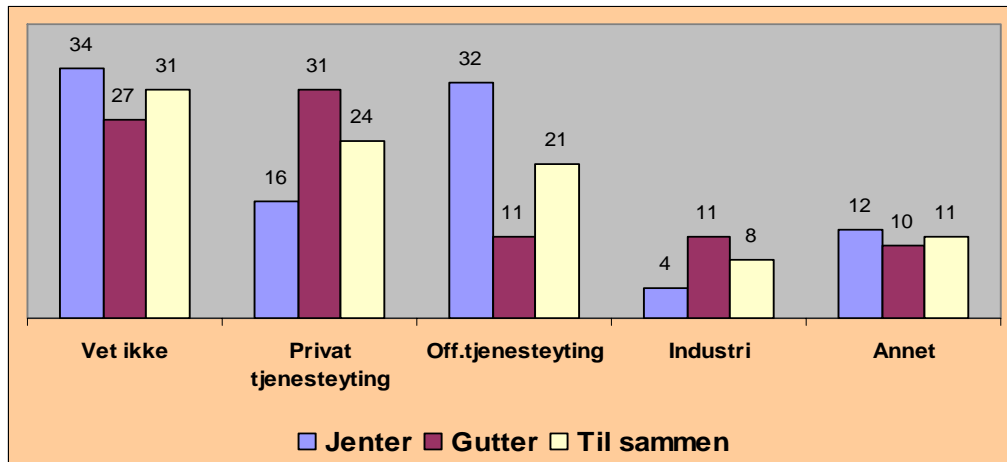
Figur 4.6 I hvilken del av yrkeslivet vil elever ved Dokka videregående helst jobbe. Prosent

Ikke uventet har ikke alle avgangselever noen bestemt oppfatning av innen hvilken sektor de helst vil jobbe, 20 elever (24%) svarte således "vet ikke". Ser vi på dem som har gjort seg opp en mening (eller tilsynelatende har det), finner vi at 23 elever (28%) "svarte "offentlig tjenesteyting", 19 svarte "privat tjenesteyting" (23%), mens kun 13 svarte "industri". Ingen svarte "landbruk" som også var et alternativ. Det er en klar overvekt av jenter som vil jobbe innen offentlig tjenesteyting (57%), mot kun 13 prosent blant guttene. Forholdet er omvendt, men ikke fullt så markant, med hensyn til privat tjenesteyting; 30 prosent av guttene vil helst jobbe innen privat tjenesteyting, mens kun 11 prosent av jentene vil dette. Her skal vi huske på at bak prosentandelene skjuler det seg lave absolutte tall (N=80) (jf vedleggstabell 4.6).

Ungdomsskoler

Vi finner i hovedsak det samme mønsteret for ungdomsskoleelevene som for elevene i videregående skole; en større andel gutter enn jenter ser for seg en framtidig jobb i det private, mens en større andel jenter enn gutter ser for seg en jobb i det offentlige. Det er omtrent like mange som ønsker å jobbe i det private som i det offentlige (men andelene mht de respektive sektorene er omvendt i forhold til svarfordelingen i videregående skole). Det er videre, og ikke uventet, en større andel som svarer "vet ikke" blant ungdomsskoleelevene (31%). Vi finner også at det er 10 elever (7%) som gjerne vil jobbe innen landbruk, av disse er ni gutter. Det er kun tre jenter og ni gutter som ser en framtid innen industri. Det kan ellers virke som om jentene er noe

mer usikre (– eller ærlige?) med hensyn til framtidig jobbsituasjon enn guttene siden det er en større andel jenter som svarer ”vet ikke”.

Figur 4.7 I hvilken del av yrkeslivet vil elever ved ungdomsskolene helst jobbe. Prosent

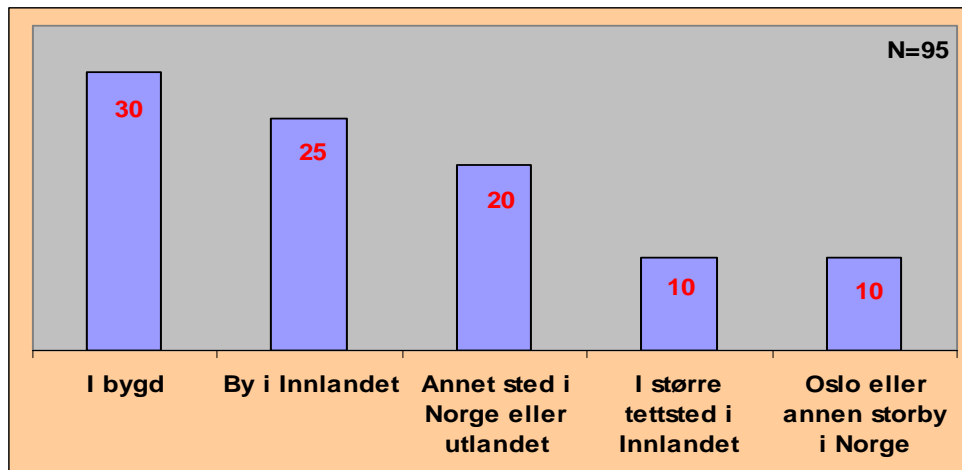
4.3 Bosted

I dette avsnittet ser vi på hvordan ungdommene forholder seg til spørsmål vedrørende framtidig bosted.

Spørsmål: På hva slags sted vil du gjerne skape ditt faste bosted om 5-10 år?

Dokka videregående skole

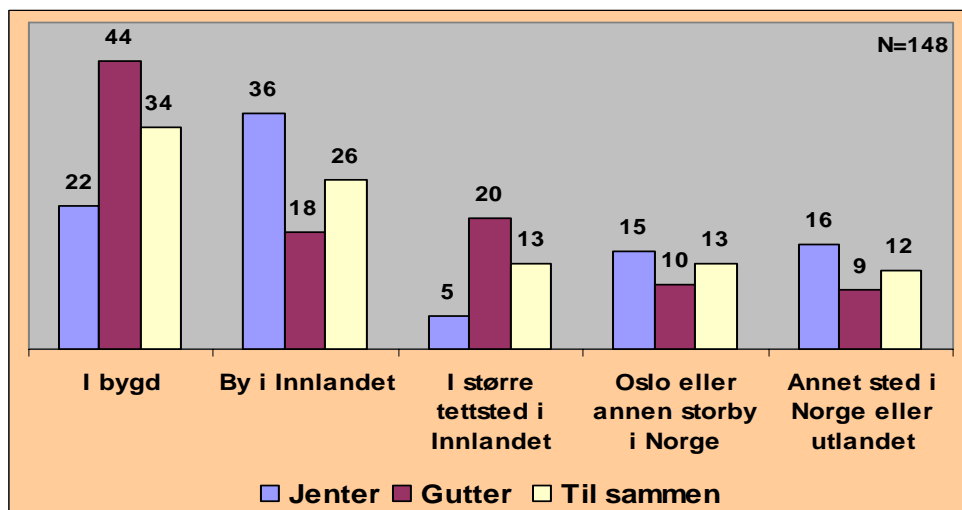
Både bygdeliv og småbyliv ser ut til å friste elevene ved Dokka videregående skole når de tenker fem til ti år fram i tid (hhv 30% og 25%). Mellomløsningen, ”større tettsted i Innlandet” frister ikke i samme grad, heller ikke Oslo eller annen storby. Det er en klar overvekt av gutter som foretrekker ”by i Innlandet”. Dette kan ha sammenheng med jobbmarkedet for håndverksfagene. Det er ellers ingen vesentlige forskjeller mellom jenters og gutters preferanser (jf vedleggstabell 4.8).

Figur 4.8 På hva slags sted vil avgangselever ved Dokka videregående skole skape sitt bosted om 5- 10 år. Prosent

Ungdomsskoler

Undersøkelsen viser at elevene i 10.klassene som inngår i undersøkelsen har de samme bostedspreferanser som elever i avgangsklassene på Dokka videregående, nemlig ”bygd” og ”småby i Innlandet” (hhv 34% og 26%). Det er forholdsvis markante forskjeller mellom jenters og gutters prioriteringer; gutter vil i større grad enn jenter bo i bygdesamfunn, mens jentene på sin side i større grad vil bo i en mindre by. Vi skal merke oss at en større andel jenter enn gutter i 10.klasse sier de foretrekker byer i Innlandet (hhv 18% og 5%), noe som står i skarp kontrast til hva vi fant med hensyn til avgangselever ved Dokka videregående. Guttene vil også i langt større grad enn jentene bo i et mindre tettsted i Innlandet. Som for elevene i videregående har ungdomsskoleelevene tilsynelatende mindre lyst å bosette seg i tettsteder i Innlandet, i Oslo eller andre steder i Norge.

Figur 4.9 På hva slags sted vil avgangselever ved ungdomsskoler i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land skape sitt bosted om 5- 10 år. Prosent

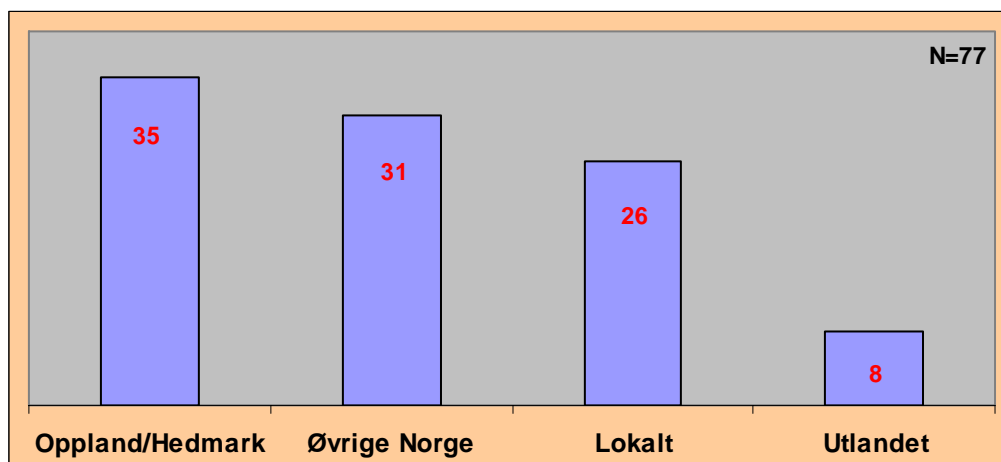
Svarfordelingen reflekterer trolig langt på veg ungdommenes oppvekstmiljø; barn og unge har en tendens til å ville bo i samme type omgivelser som de er vokst opp i (jf Hansen & Selstad 1998). Hva slags omgivelser de til slutt ender opp i er imidlertid en annen sak.

Spørsmål: *Hvor vil du helst bo om 5-10 år?*

Dokka videregående skole

Blant de 77 elevene som besvarte spørsmålet vil 20 (26%) helst bo lokalt, dvs i nåværende bostedskommune eller i en av nabokommunene, mens 27 (35%) vil bo andre steder i Oppland eller Hedmark. Det er 24 som ønsker å bo andre steder i Norge, og seks stykker vil bo i utlandet.

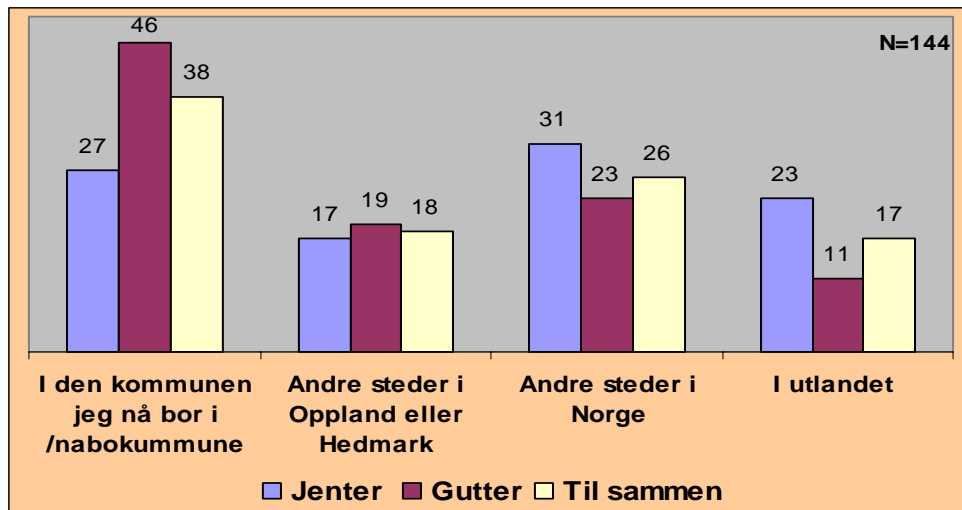
Det er egentlig ikke store forskjeller mellom jenters og gutters preferanser, eller mellom preferansene til elever på allmennfaglig eller yrkesfaglig retning. Det er forholdsvis flere gutter som nevner Oppland/Hedmark som bostedsalternativ enn jenter, samtidig som det er forholdsvis flere jenter som mener at det ”øvrige Norge” kan være et alternativ.

Figur 4.10 *Hvor avgangselever ved Dokka videregående skole helst vil bo om 5-10 år. Prosent*

Ungdomsskoler

Den største andelen av 10.klassinger ønsker helst å bo i oppvekstkommunen eller nabokommunen (38%). Om lag en firedel av elevene vil helst bo andre steder i Norge enn i Innlandet. Det er omtrent like mange som ser for seg et framtidig bosted i Innlandet (18%) som i utlandet (17%). Det er verdt å merke seg at andelen som helst vil bo i utlandet er mye større blant 16-åringene på ungdomsskolen enn 19-åringene som går på videregående.

Figur 4.11 Hvor avgangselever ungdomsskolene helst vil bo om 5-10 år. Prosent

Spørsmål: *Hva er viktig for deg i valg av framtidig, varig bosted?*

Dokka videregående skole

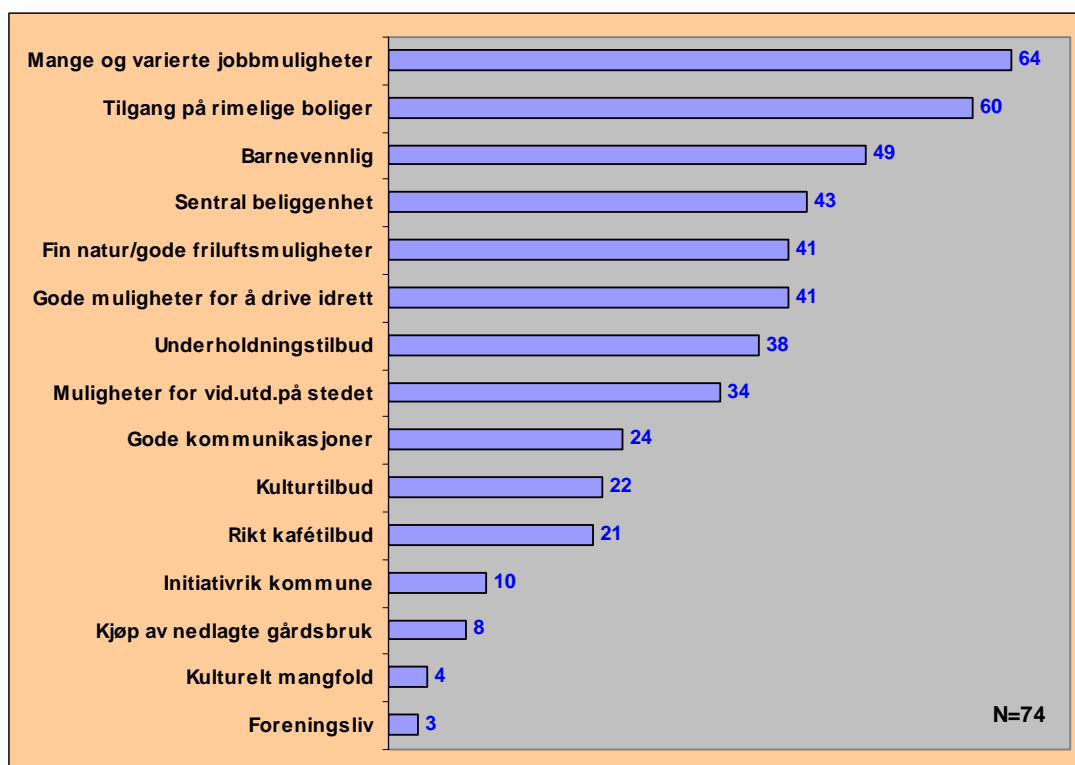
Elevene ble bedt om å vurdere viktigheten av en rekke ulike forhold som kan tenkes å ha betydning for valg av *framtidig, varig bosted*. De fleste 18-19 åringer tenker trolig ikke så mye på hvor de vil etablere seg "for godt", men de har likevel kanskje reflektert noe over hva som betyr noe ved valg av bosted – om dette er endelig bosted eller ikke. Svarfordelingen reflekterer trolig en blanding av hva som i dag opptar de unge og hva de har av normative holdninger om det "gode sted".

"Mange og varierte jobbmuligheter" og "tilgang på rimelige boliger" får høyest oppslutning som lokaliseringfaktor med henholdsvis 47 (64%) og 44 (60%) treff. Andre forhold som får forholdsvis høy oppslutning er at bostedet må være barnevennlig, at det må ha sentral beliggenhet, at det er fin natur og gode friluftsmuligheter, at det er underholdningstilbud på stedet, og at det er muligheter for videre utdanning på stedet.

Initiativrik kommune, muligheten for kjøp av nedlagte gårdsbruk, kulturelt mangfold og stedets foreningsliv er det få som mener er av betydning for valg av bosted.

Vi kan merke oss at typiske urbanitetsikoner som "cafe" og "kultur" kommer først på 10 og 11 plass dersom vi rangerer de forholdene elevene skulle ta stilling til. Det er kun 17 (23%) som svarer at "et rikt kafetilbud" er viktig og 16 (22%) som svarer at "kulturtilbud" er viktig.

Elevene ble ikke bedt om å vurdere betydningen av å ha slekt og/eller venner på stedet som viktig lokaliseringfaktor. Vi vet imidlertid fra andre undersøkelser (Søndre Land kommune 1998; Orderud 2003) at dette for mange er av stor betydning for om en skal flytte tilbake til hjemkommunen.

Figur 4.12 Hva er viktig ved valg av framtidig, varig bosted for elever Dokka videregående skole. Andeler som svarte "viktig".

Jenter og gutter prioriterer noe forskjellig på noen av forholdene; det er en større andel av guttene som prioriterer tilgang på rimelige boliger, mens det er en større andel av jentene som prioriterer at området skal være barnevennlig og at det skal ha en sentral beliggenhet. Det er videre en langt større andel blant guttene enn blant jentene som mener at gode kommunikasjoner er viktig. Her kan vi merke oss at jentene prioriterer at området bør ha en *sentral beliggenhet*, mens guttene (men i langt mindre grad) mener at området bør ha *gode kommunikasjoner*. En tolkning av dette forholdet er at gutter i større grad enn jenter gjerne kan bo usentralt bare kommunikasjonene til andre steder av interesse er gode. For mange gutter vil "gode kommunikasjoner" innebære at det er greit å kjøre egen bil til steder av interesse.

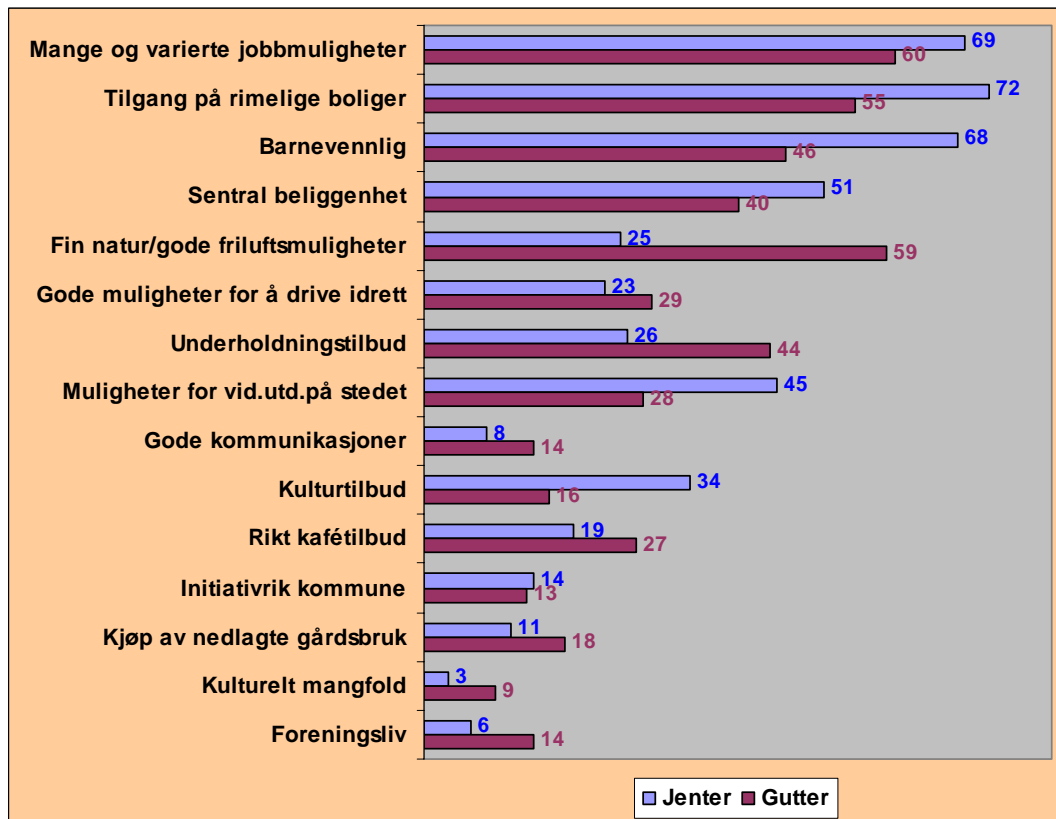
Ungdomsskoler

Elever i 10. klasse har i hovedsak de samme preferanser som deres noe eldre medelever på videregående, i første rekke gode jobbmuligheter, tilgang på rimelige boliger og barnevennlighet. Dette framgår av figur 4.13. Funnene samsvarer godt med tidligere undersøkelser utført av Østlandsforskning (Indeks 2000 og Indeks 2002)².

Siden det er flere ungdomsskoleelever enn elever fra videregående som inngår i undersøkelsen har vi sett på om det eksisterer eventuelle forskjeller mellom jenters og gutters prioriteringer med hensyn til valg av bosted. Og det gjør det; jenter prioriterer i større grad enn gutter forhold som jobbmuligheter, tilgang på rimelige boliger, barnevennlighet, sentral beliggenhet, muligheter for

² Disse undersøkelsene gjaldt elever i avgangsklasser ved videregående skoler i Hedmark og Oppland.

videre utdanning på stedet og kulturtilbud. Guttene på sin side prioriterer i første rekke forhold som fin natur og gode friluftsmuligheter og underholdningstilbud. Dette framgår av figur 4.13.

Figur 4.13 Hva er viktig ved valg av framtidig, varig bosted for avgangselever ved Etnedal, Søndre Land og Nordre Land. Andeler som svarte "viktig".

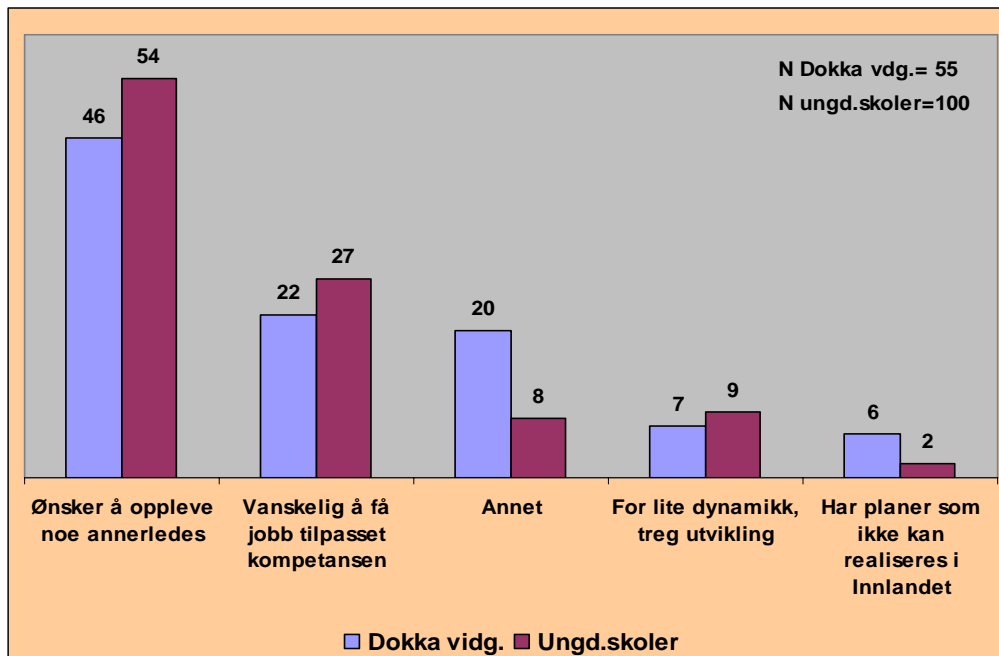
Spørsmål: Dersom du ikke ønsker å slå deg ned i Oppland eller Hedmark i løpet av 5-10 år, hva er grunnen?

Vi ønsket å finne ut noe om hva slags forhold som virker inn på beslutningen om ikke å bli boende i Innlandet. Her er det selvsagt en rekke forhold som virker inn, ofte i kombinasjon med hverandre. Vi ba elevene ta stilling til fire konkrete forhold (pluss "annet") som hver for seg viser til ulike verdier eller holdninger blant elevene. Er en opptatt av arbeid, næringsutvikling eller egen utvikling? Eller flere ting eller noe helt annet. Vi skal være oppmerksom på at samtlige elever ikke har funnet det relevant å besvare disse spørsmålene (hhv 55 av 84 på Dokka videregående og 100 av 154 på ungdomsskolene).

Undersøkelsen viser at blant de elevene som ikke har planer om å slå seg ned i Innlandet de første fem til 10 årene, er argumentet i første rekke at de ønsker å oppleve noe annerledes. Dette forholdet er noe mer uttalt blant ungdomsskoleelevene enn blant elevene ved Dokka videregående (hhv 54% og 46%). Dernest er det et langt sprang til det forholdet som fikk nest størst oppslutning, nemlig at det er vanskelig å få seg en jobb tilpasset egen framtidfikkompetanse. Her er det ikke så store forskjeller mellom skoleslagene (hhv 22% blant elevene på Dokka vdg. og 27% blant ungdomsskoleelevene). Restkategoriene "annet" fikk relativ stor oppslutning blant elevene på Dokka videregående (20%), mens ungdomsskoleelevene i langt mindre grad svarte "annet". Det

er svært få elever som ga til grunn at det er for lite dynamikk /treg utvikling i Innlandet, eller at de har planer som ikke kan realiseres i Innlandet. Her må vi nok ta i betraktning at dette kan være forhold som mentalt står ganske fjernt fra ungdommer, og som således ikke framstår som realistiske svaralternativer.

Figur 4.14 Grunner til ikke å slå seg ned i Innlandet. Prosent

Fem påstander om bosted, utdanning, arbeid og trivsel

Avslutningsvis ble elevene bedt om å ta stilling til fem påstander som berører bosted, utdanning, arbeid, trivsel og levesett. Elevene fikk svaralternativene ”stemmer”, ”stemmer ikke” og ”vet ikke”.

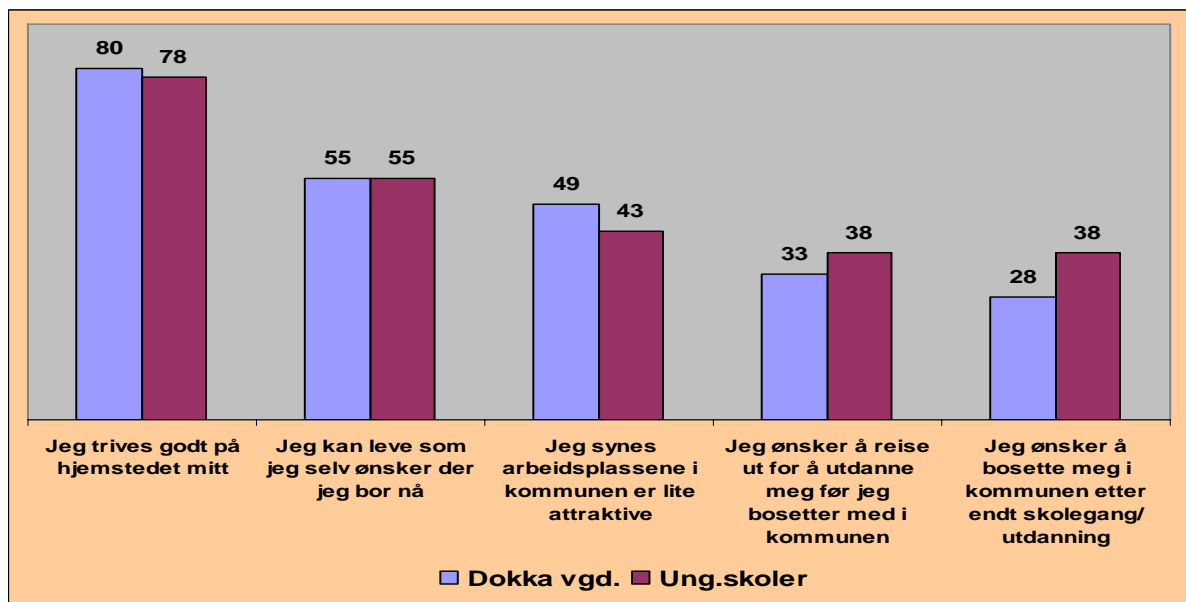
Følgende påstander ble stilt:

- Jeg ønsker å bosette meg i kommunen etter endt skolegang/utdanning
- Jeg ønsker å reise ut for å utdanne meg før jeg bosetter meg i kommunen
- Jeg synes arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive
- Jeg trives godt på hjemstedet mitt
- Jeg kan leve som jeg selv ønsker der jeg bor nå

Vi er, som påpekt tidligere, klar over at det ikke er gitt at elever i alderen 16 til 19 år vet hva de egentlig vil når de en gang er ferdig med utdannelsen eller at de har oversikt over arbeidsplassene i kommunen. De elevene som ikke vet hva de egentlig mener, ble følgelig gitt anledning til å svare ”vet ikke”. Svarene bør for øvrig tolkes med forsiktighet siden undersøkelsen omfatter forholdsvis få elever fra hver av kommunene (særlig på videregående), samt at det generelt ligger en usikkerhetsfaktor i slike vurderinger av en framtidig situasjon. Når det er sagt; svarfordelingen vil gi oss en indikasjon på hva ungdom i de tre kommunene mener om bosted, utdanning, arbeid og trivsel.

Det er gjennomgående små forskjeller mellom elever i ungdomsskolen og videregående skole i vurderingen av de fem påstandene, og tendensen er den samme for begge skoleslag (jf figur 4.14). Det er størst positiv oppslutning om trivsel på hjemstedet. Undersøkelsen viser det en rekke undersøkelser tidligere har vist, nemlig at spør en om en trivsel på hjemstedet så svarer omkring 80 prosent at de trives godt eller svært godt. Henholdsvis 80 prosent av elevene i videregående og 78 prosent av elevene på ungdomsskolen svarte at det trives godt på hjemstedet sitt.

Vel halvparten av elevene mener det kan leve som de selv ønsker der de nå bor. Dette innebærer at nesten halvparten mener de ikke kan det – og det er et tankekors med tanke på å gjøre hjemkommunen mer attraktiv for unge. Noe under halvparten av elevene mener også at arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive, et forhold som ikke gjør hjemkommunene mer attraktive for unge jobbsøkere. Til tross for at mange elever mener arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive, er det forholdsvis få som ønsker å reise ut for å utdanne seg før de bosetter seg i kommunen. På direkte spørsmål om elevene ønsker å bosette seg i kommunen etter utdanning, svarer 28 prosent av elevene ved Dokka videregående positivt, mens 38 prosent av elevene ved ungdomsskolene svarer positivt. Det er med andre ord en forholdsvis lav prosentandel som sier de ønsker å bosette seg i kommunen når de er ferdig med skolen eller utdanningen.

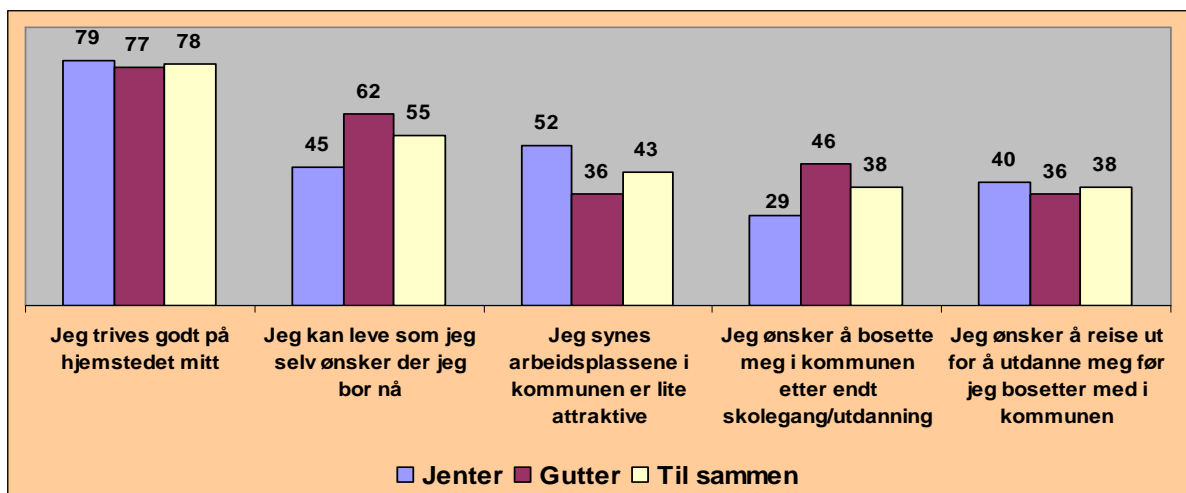
Figur 4.14 Andeler som svarte positivt på fem påstander. Prosent

Det er visse forskjeller mellom jenter og gutter i hvordan de forholder seg til de fem påstandene. Mønsteret i hovedsak det samme for ungdomskoleelever og elever på Dokka videregående skole. Det er så å si ingen forskjell mellom jenter og gutter med hensyn til å trives på bostedet, verken på ungdomstrinnet eller i videregående.

Når det gjelder påstanden om å kunne leve som en selv ønsker, mener en langt større andel av guttene i 10.klasse dette enn jentene (hhv 62% og 45%). Blant elevene i avgangsklassene på Dokka videregående var andelen som mente de kunne leve som de selv ønsket like blant jenter og gutter (55%).

Når det kommer til påstanden om attraktive arbeidsplasser i kommunen, finner vi at jentene i begge skoleslag i langt større grad enn guttene mener at arbeidsplassene er lite attraktive. Blant elever i 10.klasse mener 52 prosent av jentene at arbeidsplassene er lite attraktive mot 36 prosent av guttene. På Dokka videregående er forholdet at 63 prosent av jentene mener arbeidsplassene er lite attraktive, mens 43 prosent av guttene mener dette. Det er forholdsvis høy "vet ikke" andel i begge skoleslag.

Blant elever i 10.klasse er det en langt større andel gutter enn jenter som ønsker å bosette seg i kommunen etter endt utdanning (hhv 46% og 29%), mens på Dokka videregående er forholdet at det er en større andel jenter som ønsker å bosette seg i kommunen (hhv 32% jenter og 27% gutter). Det er om lag like stor andel jenter som gutter i 10.klasse som ønsker å reise ut for å utdanne seg før de bosetter seg i kommunen (hhv 40% og 36%). På Dokka videregående vil 36 prosent av jentene (ni av 25) bosette seg i kommunen etter å ha bodd et annet sted for å ta utdanning. Andelen gutter som mener dette ligger på 31 prosent (eller 15 av 48).

Figur 4.15 Andeler som svarte positivt på fem påstander etter kjønn. Ungdomsskoleelever. Prosent

4.4 Fagtilbud ved Dokka videregående skole

Elevene på Dokka videregående skole og ungdomsskolene i Dokka ble stilt spørsmål om undervisningstilbud ved Dokka videregående. Følgende spørsmål ble stilt:

- Har Dokka videregående de rette fagtilbudene?
- Har Dokka videregående et attraktivt fagtilbud?
- Bør skolen tilby et mer IT-basert undervisningstilbud?
- Bør skolen tilby mer utradisjonell undervisning?
- Bør skolen tilby et bredere fagtilbud?

Undersøkelsen viser følgende:

Både elever som selv går på skolen og elever i 10.klasse i kommunen mener at skolen både har de rette fagtilbudene og har et attraktivt fagtilbud. Det er imidlertid ikke så stor forskjell blant elevene i videregående om skolen har et attraktivt fagtilbud eller ikke (hhv 49% og 38%).

Tabell 4.1 *Vurderinger av undervisningstilbudet ved Dokka videregående skole. Prosent*

	Dokka vdg.skole			Ungdomsskoler		
	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke
Har Dokka vdg de rette fagtilbudene	60	28	12	80	13	7
Har Dokka vdg attraktive fagtilbud	49	38	12	82	9	9
Bør skolen ha mer IT-basert undervisn	52	27	21	40	16	44
Bør skolen ha mer utradisjonell undervisn	69	19	12	53	13	33
Bør skolen tilby et bredere fagtilbud	68	12	19	53	20	27

Det er noe delte synspunkter på om skolen bør ha mer IT-basert undervisning. Det er en stor andel, særlig blant ungdomsskoleelevene (ikke helt unaturlig) som svarer at de ikke vet. På spørsmål om skolen bør ha mer utradisjonell undervisning er det et flertall av elevene som sier seg enig i dette, andelen er størst blant dem som alt går på skolen (hhv 69% og 53%). Det er en forholdsvis høy usikkerhetsandel blant ungdomsskoleelevene. Det samme forholdet gjør seg gjeldene med hensyn til spørsmålet om skolen bør tilby et bredere fagtilbud; det er et flertall som mener dette, men tre av ti av ungdomsskoleelevene vet ikke hva de skal mene.

Konklusjonen kan vel sies å være følgende: Elevene mener stort sett at fagtilbudene ved skolen er de rette, men at en godt kan våge å trekke IT (IKT) inn i sterkere grad, ta i bruk utradisjonelle undervisningsmetoder, samt gi et bredere fagtilbud.

5 Kommunevis gjennomgang

5.1 Innledning

I dette kapitlet presenteres elevenes svarfordeling etter hvilken kommune de hører hjemme i. Det blir også her skilt mellom svar fra Dokka videregående skole og svar fra elever ved de fire ungdomsskolene i de tre kommunene. Ved Dokka videregående er det 35 elever fra Nordre Land, 16 elever fra Søndre Land, fire elever fra Etnedal og 25 elever fra andre kommuner (disse inngår ikke i gjennomgangen). I ungdomsskolene er fordelingen følgende: Nordre Land 77 elever fordelt på to skoler og fire klasser, Søndre Land 40 elever og Etnedal 13 elever. Det blir i gjennomgangen skilt mellom de fire klassene i Nordre Land fordi det viser seg at det er til dels store forskjeller mellom klassene i hvordan de besvarer spørsmålene.

Gjennomgangen er i form av tabeller. Vi har valgt å presentere svarfordelingen i absolutte tall med prosentandeler vist i parentes (for tall over 10).

5.2 Arbeid eller utdanning

I dette avsnittet presenterer vi resultater vedrørende elevenes syn på arbeid og utdanning. Hva vil de gjøre, hvor vil de arbeide og innen hvilken yrkessektor vil de arbeide?

Spørsmål: Hva planlegger du å gjøre første året etter at du er ferdig med henholdsvis videregående skole/opplæring/eventuell militærtjeneste og grunnskole?

Dokka videregående skole

Undersøkelsen viser at det er forholdsvis flere fra Nordre Land enn fra Søndre Land som vil ta videre utdanning etter endt videregående; vel halvparten av elevene fra Nordre Land vil fortsette utdanningen, mens kun 5 av 16 fra Søndre Land vil dette. Vel halvparten av elevene fra Søndre Land vil derimot ta seg lønnet arbeid etter skolen. Det er kun fire elever fra Etnedal, og 2 av disse vil ta videre utdanning.

Tabell 5.1 Hva avgangselever ved Dokka videregående skole vil gjøre første året etter endt utdanning. Etter hjemstedskommune. Antall svar. Prosent vises i parentes

	Ta lønnet arbeid	Ta videre utdanning	Reise, ta et friår	Noe annet	N
Nordre Land	11 (31)	18 (51)	1	5	35 (100)
Søndre Land	9 (56)	5 (31)	0	2	16 (100)
Etnedal	1	2	0	1	4 (100)
Andre kom.	20 (80)	5	0	0	25 (100)
Til sammen	41 (51)	30 (38)	1	8	80 (100)

Ungdomsskoler

Det er stor enighet blant avgangselevne i de seks klassene som inngår i undersøkelsen om at de vil ta videre utdanning etter endt grunnskole. Unntaket finner vi i den ene klassen ved Dokka ungdomsskole (Dokka B) der så mange som 10 elever av 24 mener de vil gå ut i lønnet arbeid etter skolen. Vi gjør oppmerksom på at "lønnet arbeid" også kan bety å overta gardsbruk.

Tabell 5.2 Hva avgangselever ved ungdomsskolene i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal vil gjøre første året etter endt utdanning. Etter skoleklasse. Antall svar. Prosent vises i parentes

	Ta lønnet arbeid	Ta videre utdanning	Reise, ta et friår	N
Dokka A	3	16 (72)	2	21 (100)
Dokka B	10 (42)	13 (54)	1	24 (100)
Torpa A	0	17 (100)	0	17 (100)
Torpa B	0	15 (100)	0	15 (100)
Søndre Land	2	38 (95)	0	40 (100)
Etnedal	2	11 (85)	0	13 (100)
Til sammen	17 (13)	110 (85)	3	130 (100)

De fleste elevene vil gå på Dokka videregående skole når de er ferdige med grunnskolen, men det er også flere fra Søndre Land og Etnedal som har søkt seg til Leira videregående på Leira i Valdres. De fleste har søkt seg til en yrkesfaglig retning. Ved en feiltakelse ble ikke elevene ved Dokka ungdomsskole stilt spørsmål om hvor de vil gå på videregående skole. Det er imidlertid rimelig god grunn til å tro de fleste vil velge Dokka videregående skole. Dette vet vi imidlertid ikke med sikkerhet.

Tabell 5.3 Hvor vil avgangselever ved ungdomsskolene i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal gå på videregående skole. Etter skoleklasse. Antall svar. Prosent vises i parentes

	Dokka	Andre steder i Oppland*	Andre steder i Norge	N
Dokka A	Ved en feiltakelse ble ikke elevene ved Dokka ungdomsskole stilt spørsmål om hvor de vil gå på videregående skole. Det er imidlertid rimelig god grunn til å tro de fleste vil velge Dokka videregående skole. Dette vet vi ikke med sikkerhet.			
Dokka B	Ved en feiltakelse ble ikke elevene ved Dokka ungdomsskole stilt spørsmål om hvor de vil gå på videregående skole. Det er imidlertid rimelig god grunn til å tro de fleste vil velge Dokka videregående skole. Dette vet vi ikke med sikkerhet.			
Torpa A	8	8	0	16 (100)
Torpa B	13 (87)	2	0	15 (100)
Søndre Land	24 (60)	14 (35)	2	40 (100)
Etnedal	4	9	0	13 (100)
Til sammen	50 (59)	33 (39)	2	85 (100)

* I første rekke Valdres videregående skole på Leira.

Spørsmål: Når du etter hvert går ut i lønnet arbeid, hvor ønsker du å jobbe?

Dokka videregående skole

Det er naturlig nok ikke mange 18-19 åringer som har bestemt hvor de gjerne vil få seg et arbeid. Det er således en stor andel som svarer at de ikke har noen bestemte ønsker. Undersøkelsen viser ellers at det er en stor andel som ser for seg en jobb i Oppland. Det er forholdsvis få som oppgir egen kommune (lokalt) som alternativ. Oslo ser ikke ut til å appellere til de unge, heller ikke utlandet eller andre steder i Norge.

Tabell 5.4 Hvor avgangselever ved Dokka videregående skole ønsker å jobbe etter endt utdanning. Etter hjemstedskommune. Antall svar. Prosent vises i parentes

	Lokalt	I Oppland	I Oslo	Andre steder i Norge	I utlandet	Ingen bestemte ønsker	N
Nordre Land	7	10 (29)	0	3	1	14 (40)	35 (100)
Søndre Land	2	4	1	2	2	6	17
Etnedal	1	1	0	0	1	1	4 (100)
Andre kom.	4	9	2	3	0	7	25
Til sammen	14 (17)	24 (30)	3	8	4	7	81 (100)

Ungdomsskoler

Avgangselevne ved de fire ungdomsskolene ble også stilt spørsmålet om hvor de ønsker å jobbe etter endt utdanning. Dette ble gjort blant annet for å se om det var store forskjeller mellom elever i avgangsklasser på ungdomsskolen og i videregående skole. Undersøkelsen viser at det er om lag like store andeler i begge skoleslag som ikke har bestemte ønsker. Det er videre også for 10.klassingene sin del forholdsvis mange i samtlige tre kommuner som vil ha en jobb enten lokalt eller andre steder i Oppland.

Tabell 5.5 Hvor avgangselever ved ungdomsskolene ønsker å jobbe etter endt utdanning. Etter skoleklasse. Antall svar. Prosent vises i parentes

	Lokalt	Oppland	Oslo	Andre steder i Norge	Utlandet	Ingen bestemte ønsker	Vet ikke	N
Dokka A	Ved en feiltakelse ble ikke elevene ved Dokka ungdomsskole stilt spørsmål om hvor de ønsker å jobbe etter videregående skole.							
Dokka B								
Torpa A	3	6	0	2	0	3	3	17 (100)
Torpa B	5	7	0	1	0	1	0	15 (100)
Søndre Land	6	10 (25)	4	3	2	4	11 (28)	40 (100)
Etnedal	2	3	0	1	2	5	0	13 (100)
Til sammen	17 (20)	26 (30)	4	7	4	14 (16)	14 (16)	86 (100)

5.3 Bosted

I dette avsnittet ser vi på hvordan ungdommene forholder seg til spørsmål vedrørende framtidig bosted.

Spørsmål: På hva slags sted vil du gjerne skape ditt faste bosted om 5-10 år?

Dokka videregående skole

Som det framgår av tabell 5.6 er det ulike bostedspreferanser hos elevene. "Bygd" framstår som det alternativet de fleste ungdommene fra samtlige kommuner har størst forkjærlighet for. Ni av 34 (27%) elever fra Nordre Land vil gjerne ha fast bosted i et bygdesamfunn om 5 til 10 år, men det er omtrent like mange som ser for seg en framtid i et "større tettsted i Innlandet", en "mindre by i Innlandet" eller Oslo. Blant elevene fra Søndre Land, i alt 16 stykker, vil fem bo i henholdsvis "bygd" og "mindre by i Innlandet", fire vil bo "annet sted i Norge eller utlandet",

mens de to siste vil bo på ”større tettsted i Innlandet” og i Oslo. Av de fire elevene hjemmehørende i Etnedal vil tre bo i ”bygd”, mens én vil bo i Oslo.

Tabell 5.6 På hva slags sted vil avgangselever ved Dokka videregående skole skape sitt bosted om 5-10 år. Etter hjemstedskommune. Absolutte tall

	Bygd	Større tettsted i Innlandet	Mindre by i Innlandet	Oslo	Annet sted i Norge eller utlandet	N
Nordre Land	9 (27)	7	8	7	3	34 (100)
Søndre Land	5	1	5	1	4	16 (100)
Etnedal	3	0	0	0	1	4 (100)
Andre	9	1	6	1	4	21 (100)
Til sammen	25 (35)	9 (12)	19 (25)	9 (12)	12 (16)	75 (100)

Ungdomsskoler

Vi finner at hovedtendensen er den samme for elever i avgangsklassene på samtlige ungdomsskoler i de tre kommunene; det er bygda som framstår som det mest populære bostedsalternativet, fulgt av mindre byer i Innlandet – som Gjøvik og Lillehammer. Oslo og andre steder i Norge eller utlandet er et alternativ kun for ett fåtall elever. Det er imidlertid ett unntak fra hovedtendensen, nemlig den ene klassen ved Dokka ungdomsskole (Dokka A). I denne klassen er det kun 2 av 19 som ser for seg bygda som framtidig bosted. De fleste i denne klassen prioriterer enten en mindre by i Innlandet eller Oslo. Det store skillet mellom de to klassene ved Dokka ungdomsskole er interessant og kan reflektere bostedsadressene til elevene, dvs. at de som bor spredtbygd foretrekker spredtbygd og de som bor i tettsteder vil ikke bo spredtbygd (på bygda) og signaliserer sin preferanse for byer. Men dette vet vi ikke sikkert. Svarfordelingen er vist i tabell 5.7.

Tabell 5.7 På hva slags sted vil avgangselever ved ungdomsskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land skape sitt bosted om 5- 10 år. Etter skoleklasse. Absolutte tall

	Bygd	Større tettsted i Innlandet	Mindre by i Innlandet	Oslo	Annet sted i Norge eller utlandet	N
Dokka A	2	1	7	7	2	19 (100)
Dokka B	13 (57)	0	5	2	3	23 (100)
Torpa A	9	3	5	0	0	17 (100)
Torpa B	8	3	3	0	1	15 (100)
Søndre Land	15 (38)	7	7	6	4	39 (100)
Etnedal	3	3	3	1	3	13 (100)
Til sammen	51 (40)	17 (14)	30 (24)	16 (13)	12 (10)	126 (100)

Spørsmål: Hvor vil du helst bo om 5-10 år?

Dokka videregående skole

Elever fra Nordre Land vil om fem til 10 år helst bo i Oppland eller Hedmark, men ikke nødvendigvis i den kommunen de bor i nå. Mens 15 av 34 elever (44%) foretrekker det kjente (eget fylke eller nabofylket), vil 12 elever (eller 35%) gjerne bo i andre deler av landet, inkludert Oslo. Elevene fra Søndre Land foretrekker i større grad andre deler av landet enn Oppland og

Hedmark; således svarer sju av 16 (tilsvarende 44%) ”Øvrige Norge”, mens kun fire elever svarer Oppland/Hedmark. Det er også bare fire av 16 elever fra Søndre Land som helst vil bo i nåværende bostedskommune om fem til 10 år. Av de fire elevene fra Etnedal som inngår i undersøkelsen vil tre bo lokalt, mens én vil bo i utlandet. Det er for øvrig én fra hver av de to Land-kommunene som også helst vil bo i utlandet.

Tabell 5.8 *Hvor avgangselever ved Dokka videregående skole helst vil bo om 5-10 år. Etter hjemstedskommune. Absolutte tall.*

	Lokalt	Oppland/Hedmark	Øvrige Norge	Utlandet	N
Nordre Land	6	15 (44)	12 (35)	1	34 (100)
Søndre Land	4	4	7	1	16 (100)
Etnedal	3	0	0	1	4 (100)
Andre	7	8	4	3	22 (100)
Til sammen	20 (26)	27 (36)	23 (30)	6 (8)	76 (100)

Ungdomsskolene

Avgangselever ved ungdomsskolene er med ett unntak (Dokka A) svært lokalt orientert. Det er en klar preferanse for hjemkommunen blant elevene i 10.klassene ved samtlige skoler med unntak av den ene klassen ved Dokka ungdomsskole (Dokka A), der foretrekker ni av 19 elever (tilsvarende 47%) andre steder i landet enn Oppland/Hedmark. Det er kun én elev av 19 som helst vil bo i hjemkommunen om fem til 10 år. Det er imidlertid forholdsvis mange i denne Dokkaklassen som foretrekker steder i Oppland/Hedmark som framtidig bosted, faktisk en større andel enn for de andre klassene. Det er grunn til å undre seg noe over svargivingen i denne klassen siden de tre andre klassene i Nordre Land har langt større andeler som foretrekker hjemkommunen som framtidig bosted (jf tab 5.9).

Tabell 5.9 *Hvor avgangselever ved ungdomsskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land helst vil bo om 5-10 år. Etter skoleklasse. Absolutte tall*

	Lokalt	Oppland/Hedmark	Øvrige Norge	Utlandet	N
Dokka A	1	8	9	1	19 (100)
Dokka B	9	8	4	1	22 (100)
Torpa A	8	1	5	2	16 (100)
Torpa B	9	2	1	3	15 (100)
Søndre Land	14 (42)	3	8	8	33 (100)
Etnedal	5	2	5	1	13 (100)
Til sammen	46 (39)	24 (20)	32 (27)	16 (14)	118 (100)

Fem påstander om bosted, utdanning, arbeid og trivsel

Følgende påstander ble stilt:

- Jeg ønsker å bosette meg i kommunen etter endt skolegang/utdanning.
- Jeg ønsker å reise ut for å utdanne meg før jeg bosetter meg i kommunen.
- Jeg synes arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive.
- Jeg trives godt på hjemstedet mitt.
- Jeg kan leve som jeg selv ønsker der jeg bor nå.

Elevene fikk følgende svaralternativer: Stemmer, stemmer ikke, og vet ikke.

Svarene bør tolkes med forsiktighet siden det er forholdsvis få elever fra hver av kommunene (særlig på videregående), samt at det generelt ligger en usikkerhetsfaktor i slike vurderinger av en framtidig situasjon. Når det er sagt, svarfordelingen vil gi oss en indikasjon på hva ungdom i de tre kommunene mener om bosted, utdanning, arbeid og trivsel. Vi skal være klar over at det ikke er gitt at elever i alderen 16 til 19 år vet hva de egentlig vil når de en gang er ferdig med utdannelsen, eller at de har oversikt over arbeidsplassene i kommunen. De elevene som ikke vet hva de egentlig mener, ble følgelig gitt anledning til å svare ”vet ikke”.

Dokka videregående skole

Undersøkelsen vider følgende:

En av fire fra Nordre Land og Søndre Land svarer at de ønsker å bosette seg i kommunen etter endt utdanning. For Etnedal sitt vedkommende er forholdet omvendt ved at tre av de fire elevene det gjelder ønsker å bosette seg i kommunen etter endt utdanning. Det er flere elever i begge Land-kommunene som svarer at de ikke ønsker å bosette seg i kommunen enn det er elever som ønsker dette. Det er 14 elever av 32 (44%) fra Nordre Land som ikke vet hva de vil gjøre, mens det i Søndre Land er fem av femten som ikke vet.

I Nordre Land vil 12 av 32 reise ut og ta utdanning før de bosetter seg i kommunen, det samme antallet svarer at dette vil de ikke gjøre. Åtte elever vet ikke. I Søndre Land svarer fire elever at de vil reise ut for så å komme tilbake til kommunen. Seks svarer nei og fem vet ikke. I Etnedal vil tre av de fire elevene reise ut for å ta utdanning før de bosetter seg i kommunen.

Tabell 5.10 *Hvordan avgangsskoleelever ved Dokka videregående forholder seg til fem påstander. Etter hjemstedskommune. Absolutte tall. Prosent i parentes.*

	Nordre Land			Søndre Land			Etnedal		
	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke
- Ønsker å bosette meg i kommunen	8 (25)	10 (31)	14 (44)	4 (27)	6	5	3 (75)	1	0
- Reise ut før bosette meg i kommunen	12 (38)	12 (38)	8	4	6	5	3	1	0
- Arb.plassene i komm. er lite attraktive	16 (52)	5	10 (32)	8	1	6	3	0	1
- Trives godt på Hjemstedet	26 (83)	4	1	13 (87)	0	2	3	1	0
- Kan leve som jeg selv ønsker der jeg nå bor	12 (40)	10 (33)	8	9	2	3	3	1	0

Det er et gjennomgående synspunkt blant elever fra alle kommunene at arbeidsplassene i kommunene er lite attraktive. Det er imidlertid en stor andel som, rimeligvis, ikke vet om arbeidsplassene er attraktive eller ikke.

Langt de fleste elevene i samtlige tre kommuner oppgir at de trives godt på hjemstedet, henholdsvis 26 av 31 (83%) i Nordre Land og 13 av 15 i Søndre Land (87%). I Etnedal er det én av fire elever som ikke trives. Som påpekt i kapittel fire er det vanlig at rundt 80 prosent av de som blir stilt spørsmål om trivsel på hjemstedet svarer at de trives svært godt.

I Søndre Land og Etnedal er det flere som mener de kan leve som de selv ønsker der de nå bor, enn som mener at de ikke kan det. I Søndre Land mener 9 av 14 at de kan dette, i Etnedal tre av fire, mens i Nordre Land mener kun 12 av 30 (40%) at de kan dette. I Nordre Land mener forøvrig én av tre at de ikke kan leve som de selv ønsker.

Ungdomsskolene

I Nordre Land ønsker 34 av i alt 69 elever (49%) å bosette seg i kommunen, 31 elever vil reise ut for å ta utdanning før det bosetter seg i kommunen. Det er samtidig 25 elever (36%) som ikke vet hva de vil gjøre med hensyn til bosetting. 10 elever vil ikke bosette seg i kommunen. Det er imidlertid stor forskjell mellom elevene i de ulike klassene når det gjelder spørsmål om hvor de vil bosette seg i framtiden. Det ser ut som om viljen til å bosette seg i kommunen kan ha noe med hvor en i dag bor og/eller går på skole. Elevene i begge klassene på Torpa ungdomsskole og den ene klassen på Dokka (Dokka B som består av elever som ikke bor på selve Dokka!) er langt mer tilbøyelige til å ville bosette seg i kommunen enn elevene i den andre Dokkaklassen (Dokka A) som har elever fra Dokka. I Dokka A vil sju av 18 elever bosette seg i kommunen, seks vil ikke og 5 vet ikke.

Når det gjelder arbeidsplassene i Nordre Land er elevene delt i synet på hvor attraktive de er. De fleste elevene trives godt i kommunen; 60 av 69 oppgir at de trives godt på hjemstedet. Det er kun to som ikke trives godt. Det er imidlertid færre, 39 av 69, som mener de kan leve som de selv ønsker i kommunen.

I Søndre Land er andelen som ønsker å bosette seg i kommunen lavere enn den er for Nordre Land; 13 av 39 elever (33%) vil bosette i kommunen. Det er en lavere andel enn den Dokka A - elevene med sine 39 prosent. Det er 10 elever som ikke vil bo i kommunen, mens 15 (41%) ikke vet hva de vil. Det er forholdsvis få elever, åtte stykker, som vil reise ut for å utdanne seg før de bosetter seg i kommunen.

Når det gjelder arbeidsplassene i kommunen, mener nesten halvparten av elevene at de er lite attraktive. Sju av 10 elever (73%) svarer at de trives godt på hjemstedet. Det er i underkant av hva som er vanlig når en spør om trivsel på hjemstedet. Noe over halvparten av elevene mener de kan leve som de selv ønsker der de nå bor.

Fem av tretten 10. klassinger fra Etnedal vil bosette seg i kommunen, seks vil ikke og to vet ikke. Det er imidlertid sju elever som mener de vil reise ut for å ta utdanning før de bosetter seg i kommunen. Svarfordelingen her er noe uklar, noe som trolig skyldes at dette er et spørsmål ikke alle har tenkt så nøye gjennom.

Det er fem elever som mener arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive, to mener de er det, og seks vet ikke. Det er ni elever (eller 75%) som sier de trives godt på hjemstedet, hvilket er noe i

underkant av hva som er vanlig i spørsmål om trivsel på hjemstedet. Det er to som sier de ikke trives godt, mens én elev ikke vet om han eller henne trives. Det er imidlertid relativt flere i Etnedal enn i Land-kommunene som mener de kan leve som de selv ønsker (10 av 13 elever).

Tabell 5.11 *Hvordan avgangsskoleelever ungdomsskolene i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land forholder seg til fem påstander. Etter kommune. Absolutte tall*

	Nordre Land*			Søndre Land			Etnedal		
	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke
- Ønsker å bosette meg i Kommunen	34 (49)	10 (14)	25 (36)	13 (33)	10 (26)	16 (41)	5	6	2
- Reise ut før bosette meg i kommunen	31 (46)	21 (31)	16 (24)	8	13 (36)	15 (42)	7	3	3
- Arb.plassene i komm. er lite attraktive	24 (35)	24 (35)	20 (29)	18 (49)	9	10 (27)	5	2	6
- Trives godt på Hjemstedet	60 (87)	2	7	27 (73)	4	6	9 (75)	2	1
- Kan leve som jeg selv ønsker der jeg nå bor	39 (57)	11 (16)	18 (26)	20 (56)	7	9	10 (77)	1	2

*De fire klassene i Nordre Land er slått sammen til "Nordre Land".

6 Avslutning

6.1 Oppsummering av de viktigste funnene

JOBBS OG UTDANNING

- Seks av 10 elever på allmennfag på Dokka videregående vil ta videre utdanning, mens elever fra yrkesfaglig vil gå ut i lønnet arbeid. Andelen som vil gå ut i lønnet arbeid er størst i Søndre Land, mens andelen som vil ta videre utdanning er størst i Nordre Land. Det er forholdsvis få i alle tre kommuner som oppgir egen kommune ("lokalt") som alternativ.
- En større andel jenter enn gutter vil ta videre utdanning utover videregående skole.
- De fleste 10.klassinger vil ta videregående skole, enten på Dokka eller på Leira.
- Hvor vil de jobbe etter endt utdanning: 35 prosent på *videregående* har ingen bestemte ønsker, 17 prosent vil jobbe i Oppland, mens 17 prosent vil jobbe i hjemkommunen eller nabokommunen. Det er en noe større andel blant guttene enn jentene som ser for seg en framtidig jobb i Oppland, enten lokalt eller andre steder i fylket. Den største andelen på *ungdomskolene* ønsker å få seg arbeid i Oppland. En noe større andel jenter enn gutter har enten ikke bestemt seg eller vet ikke hvor de vil jobbe, og det er en større andel gutter enn jenter som vil jobbe i Oppland.
- Fire av ti tror de vil ha "minst fem års praksis fra yrkeslivet" og nesten like mange tror de vil ha "minst tre-årig høgskolestudium" når de er 25 år. Ikke uventet er det elever fra yrkesfaglig retning som tror de vil ha praksis fra yrkeslivet, mens elevene på allmennfaglig retning på sin side forventer å fortsette på høgskole eller universitet.
- Den største andelen elever fra Dokka videregående tenker seg en framtid innen offentlig forvaltning, men det er egentlig ikke stor avstand til vet-ikke-gruppen og dem som tenker seg inn i privat sektor. Jentene har en tendens til å ønske seg til offentlig sektor, mens guttene vil til privat sektor. Mønsteret er i hovedsak det samme for ungdomsskoleelevene.

BOSTED

- Bygdelig og småbyliv frister mest både for elever ved Dokka videregående og ved ungdomsskolene. Gutter på Dokka videregående foretrekker byer som Gjøvik og Lillehammer, det samme gjør jentene på ungdomsskolen. "Bygd" framstår som det alternativet de største andelen fra samtlige kommuner har størst forkjærlighet for.
- Elever på Dokka videregående fra Nordre Land vil om fem til 10 år helst bo i Oppland eller Hedmark, men ikke nødvendigvis i den kommunen de bor i nå. Elevene fra Søndre Land foretrekker i større grad andre deler av landet enn Oppland og Hedmark. Av de fire elevene fra Etnedal som inngår i undersøkelsen vil tre bo lokalt, mens én vil bo i utlandet.
- Det er en klar preferanse for hjemkommunen blant elevene i 10.klassene ved samtlige skoler med unntak av én klasse ved Dokka ungdomsskole, der foretrekker ni av 19 elever (tilsvarende 47%) andre steder i landet enn Oppland/Hedmark
- Hvor vil de helst bo om 5 – 10 år: på Dokka videregående vil 27 av 77 bo i Oppland eller Hedmark, 24 vil bo andre steder i landet og 20 vil bo i oppvekstkommunen eller en nabokommune. Den største andelen av 10.klassinger ønsker helst å bo i oppvekstkommunen eller nabokommunen (38%).

- En av fire fra Nordre Land og Søndre Land svarer at de ønsker å bosette seg i kommunen etter endt utdanning. For Etnedal sitt vedkommende er forholdet omvendt ved at tre av de fire elevene det gjelder ønsker å bosette seg i kommunen etter endt utdanning.
- Mange og varierte jobbmuligheter og tilgang på rimelige boliger er de to klart viktigste forholdene for elever ved Dokka videregående med tanke på framtidig bosted. Typiske urbanitetsikoner som ”cafe” og ”kultur” blir ikke rangert særlig høgt. En større andel gutter prioriterer tilgang på rimelige boliger, mens det er en større andel av jentene som prioriterer at området skal være barnevennlig og at det skal ha en sentral beliggenhet. Elevene i 10.klasse har i hovedsak de samme preferansene som elevene på videregående (jf figur 4.13).
- Det er et gjennomgående synspunkt blant elever fra alle kommunene at arbeidsplassene i deres respektive kommuner er lite attraktive.
- Undersøkelsen viser at blant de elevene som ikke har planer om å slå seg ned i Innlandet de første fem til 10 årene, er argumentet i første rekke at de ønsker å oppleve noe annerledes. Dette forholdet er noe mer uttalt blant ungdomsskoleelevene enn blant elevene ved Dokka videregående (hhv 54% og 46%).
- Henholdsvis 80 prosent av elevene i videregående og 78 prosent av elevene på ungdomskolen trives godt på hjemstedet sitt. Dette forholdet gjelder for samtlige tre kommuner.
- Det er flere i samtlige kommuner som mener de kan leve som de selv ønsker der de bor nå, enn som mener de ikke kan leve slik

6.2 Hva forteller undersøkelsen?

De svar de 236 elevene som inngår i undersøkelsen har gitt skiller seg ikke dramatisk fra andre tilsvarende undersøkelser rettet mot samme målgruppe. Mønsteret er i all hovedsak det samme, selv om svarfordelingen i denne undersøkelsen selvsagt på enkelte spørsmål kan variere fra hva som er tilfellet i andre undersøkelser (Skjeggedal, Engesæter & Amdam 1999; Engesæter 2000; Heggen m.fl 2001; Fauske & Øia 2003; Helve 2003; Grimsrud & Sørli 2004; Hansen 2004; Fosso 2004, samt Østlandsforskning 2000 og 2002).

Besvarelsene som er gitt av ungdommene i de tre kommunene reflekterer visse sider av deres oppfatninger og holdninger til bosted, utdanning og arbeid. Ungdommene har gitt oss svar på konkrete spørsmål knyttet til tema for undersøkelsen. Men, undersøkelsen gir oss verken svar på elevenes *motiver* for å ønske som de gjør, eller forhold av mer eksistensiell og personlig karakter knyttet til den enkelte elev og dennes vurderinger av nåtid og framtid. Det er likevel slik at andre undersøkelser rettet mot barn og unges forhold til bosted, utdanning og arbeid har bidratt til at det etter hvert finnes en del substansiell kunnskap om temaet (se blant annet Heggen m.fl. 2001; Fauske & Øia 2003; Fosso 2004 og Hansen 2004). Til tross for forskjeller som kan forstås ut fra ulike geografiske og stedsspesifikke kontekster, er det også slik at mennesker har en del fellestrekk som gjør det mulig å overføre innsikt og funn fra en undersøkelse til en annen. Dette betyr at selv om vi ikke i denne undersøkelsen har foretatt en mer utdypende kvalitativ

undersøkelse med tanke på å avdekke de lokale ungdommenes handlingsskjemaer, så vet vi likevel en del om hvordan ungdom i dag tenker og hvorfor de handler som de gjør.

Ungdom i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal er som ungdommer flest i Norge og i den vestlige verden. De ser de samme tv-programmene og hører den samme musikken som annen norsk og vestlig ungdom. Likevel er det også slik at de unge i vår undersøkelse er vokst opp i bestemte miljøer formet over tid av så vel naturgrunnlag som de menneskene som til en hver tid bor på stedet (som igjen er sosialisert inn i den lokale kultur av sine foreldre og av stedets normer). Ungdommen i vår undersøkelse er vokst opp i kommuner med småskala næringsvirksomhet, inkludert landbruk. Felles for mye av næringsvirksomheten er at den har tilknytning det lokale ressursgrunnlaget, enten dette er ulike trevareproduksjoner (møbel inkludert), kjøttproduksjon eller landbruksrelatert virksomhet. Dette gir føringer for lokal kultur, noe som i sin tur bidrar til å forme den enkeltes levesett og verdigrunnlag.

6.3 Drøfting

Maskulin bygdekultur

«Det er lågere gjerde for den som vil flytta på seg. Lettare tilgang til utdanning styrker utkantane sin ungdom, men svekkar utkantene. Til meir kompetent bygdeungdommen er, jo lenger blir vegen heim att. Og bakom syng Bygdabøygen, som Tor Jonsson kalla den rurale utgaven av Janteloven, den som med lammende konvensjonalitet kjøver den som tenker, handler og ser annleis ut. Talentfulle bygdejenter flykter ikkje bare til noe. Dei flykter også frå velnøgde gitar med børse og børst som kommuniserer betre med bilen enn med moderne jenter.» (Andreas Hompland, Dagbladet 4/9-99).

Sitatet ovenfor kan kanskje stå som en slags ingress for det som skjer i mange distriktskommuner i dag – og som har skjedd i mange år forut. Når de unge tar utdanning utover videregående skole fører det til at svært mange av dem ikke vender tilbake til hjemkommunen. I beste fall vender de tilbake til et større senter i samme region. Når vi så vet at det i dag er flere jenter enn gutter som tar slik utdanning sier det seg selv at det i første rekke er jentene som drar. Det er flere enn Andreas Hompland (i sitatet ovenfor) som mener at ”bygdekultur” i dag appellerer mer til gutter enn jenter, noe som fører til at jentene drar sin veg (Grimsrud 2000; Fosso 2004). Dette har med kultur og verdier å gjøre.

Bildet er selvsagt ikke så enkelt. Mangel på attraktive arbeidsplasser for dem med utdanning og impulser utenfra står kanskje som den viktigste grunnen til at de som i sin tur flytter fra Etnedal, Søndre Land og Nordre Land ikke vender tilbake. Det som finnes av arbeidsplasser i de tre kommunene som inngår i undersøkelsen er i stor grad slike som ikke krever høyere utdanning. Mange av dem er også tradisjonelle mannsarbeidsplasser – men unntak av arbeidsplasser innen den kommunale helse- og sosialomsorgen og i skoleverket. Men ikke alle jenter ønsker å arbeide innen omsorgssektoren. Dersom de vender tilbake, så gjør de det til tross for et begrenset og lite attraktivt arbeidsmarked. Da er det andre, ofte ikke-materielle forhold som spiller inn.

«Desse jentene ser ikkje på byen som ein trist stad dei er forvist til og der dei må henslepa sine liv. Dei lengter ikkje heim - i alle fall ikkje i ein fase av livet, sjøl om giftelystne ungarer, barnehage og tjukke slekta venter. Men dei kan også tenka seg å vende heim att til bygdas ro og røter. Men dei vil ikkje tilbake til bygda slik ho er og har vore, og ikkje til dei og det som er der. Dei vil ha større vengeslag. Dei vil rokka ved gubbeveldet og bygdas bilde av eigen godhet. Dei vil modernisera bygda.» (Andreas Hompland, Dagbladet 4/9-99).

Arbeid er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig, forutsetning for valg av bosted

Både sosialt miljø, arbeid, bolig, tjenestetilbud og fysiske omgivelser er svært viktige faktorer for folks valg av bosted. Ingen av faktorene skiller seg klart ut som den viktigste. Likevel er det opplagt at for de aller fleste unge voksne er arbeid en *nødvendig* forutsetning for bosetting. Men, poenget er at arbeid ikke er *tilstrekkelig* som grunnlag for bosetting. Kravene til sosialt miljø, bolig, tjenestetilbud og fysiske omgivelser må også tilfredsstilles. Det betyr for det første at kravet til arbeidet er nærmest absolutt, men det vil også si at gode tilbud på de andre ”markedene” delvis kan kompensere for at arbeidsplassstilbudet ikke er optimalt. Gode boliger, gode offentlige skole- og helsetilbud og gode muligheter for naturopplevelser og friluftsliv kan få folk til å bosette seg i kommuner som Nordre Land, Søndre Land og Etnedal, selv om ”drømmejobben” ikke finnes her. Vi vil her understreke betydningen av regional tilgjengelighet (jf også Søndre Lands undersøkelse fra 1998 som nettopp understreket betydningen av god tilgjengelighet); dersom bostedet ikke kan tilby relevant arbeid, men nabokommunen, vil det trolig for mange være tilstrekkelig for å slå seg ned på ”ønskestedet”. Det er viktig å understreke betydningen av felles bo- og arbeidsmarkeder, og ikke fokusere ensidig på at alt skal finnes på samme sted.

Dokka videregående skole

Å satse på kompetanseheving og utvikling av kompetansekrevende arbeidsplasser er ikke bare viktig med tanke på å rekruttere nye og beholde gamle innbyggere. Det er også viktig med tanke på konkurranseevnen til lokalt næringsliv. Med EU-tilpasning og økt konkurranse utenfra følger økte krav til dokumentasjon av formell kompetanse. Kravet til omstilling og evnen til å ta i bruk ny teknologi i alle deler av produksjonsprosessen blir stadig viktigere. Det antas at det lokale næringsliv mangler tilstrekkelig IKT-kompetanse til å utnytte markedsmulighetene fullt ut. Å få undersøkt i hvilken grad, og på hvilken måte, manglende kompetanse kan være et hinder for omstilling i lokalt næringsliv, er derfor av interesse med tanke på å kartlegge grunnlaget for regionale tiltak for kompetanseutvikling.

I denne sammenheng er Dokka videregående skole sentral. Sammen med Aetat utgjør de et ressursenter som kan bidra til å heve den formelle kompetansen blant arbeidstakerne i regionen, og den kan legge grunnlaget for høyere utdanning. Spørsmålet er om disse ressursene kan anvendes på en bedre måte enn i dag?

Dokka videregående skole har mistet 14 klasser siden Reform 94 ble innført, og det er fare for at undervisningstilbudet svekkes som følge av dette. Skolen har derfor en egeninteresse i å få kandidater til etter- og videreutdanningskurs slik at den kan opprettholde og videreutvikle sitt undervisnings-tilbud. På den måten vil skolen også stå sterkere i konkurransen om elever direkte fra ungdomsskolene i regionen.

Dokka videregående skole rekrutterer ungdom fra de tre kommunene som omfattes av denne undersøkelsen og er en av de viktigste arenaene for ungdom i regionen; en arena som ikke bare bidrar til læring, sosialisering og utvikling av lokal ungdomskultur, men som også holder store deler av ungdomskullene i regionen fram til de er 18 år. Forskning har vist at jo tidligere ungdom forlater hjembygda, jo mindre er sjansen for at de flytter tilbake. Det er derfor av interesse ikke bare for skolen selv, men også for regionen, at den lokale skolen rekrutterer en høy andel av de som går ut av ungdomsskolene i regionen. Uansett vil det være en utfordring for skolen å kunne utvikle og tilby sin kompetanse på en slik måte at den kommer best mulig til nytte for regionens ungdom og næringsliv. Skoleutvikling kan i denne sammenheng ses på som et virkemiddel til regional utvikling.

6.4 Sluttord

Vi skal være svært varsomme med å komme med bastante konklusjoner ut fra svarfordelingene. Bruk av spørreskjema med faste svaralternativer har sine begrensninger. Spørsmålene kan blant annet ha blitt oppfattet annerledes enn hva de var tenkt. Det kan være helt andre forhold som respondenten egentlig ville ha gitt oss, men siden de alternativene ikke ble nevnt kommer ikke dette fram. Svarene gir således i beste fall svar på deler av ”sannheten”. Den hele og fulle ”sannhet” i form av en mer eller mindre helhetlig forståelse av individers livssituasjon og handlingsalternativer kommer ikke fram gjennom bruk av spørreskjema, da må en bruke intervjuer og andre metoder som gir et mer helhetlig perspektiv.

Til tross for disse usikkerhetsmomentene knyttet til svarfordelingene, vil vi hevde at undersøkelsen gir et tilnærmet riktig bilde av visse forhold knyttet hvordan ungdom på henholdsvis 16 og 19 (med noen variasjoner) ser på bosted, utdanning og arbeid. Undersøkelsen gir svar på det vi har spurt elevene om, men ikke noe mer.

Skal vi driste oss til en konklusjon må det være følgende:

Ungdommens framtid i Etnedal, Søndre Land og Nordre Land må ses i sammenheng med en rekke faktorer som lokal, regional og nasjonal *næringsstruktur*, lokalt, regionalt og nasjonalt arbeidsmarked, rådende verdier og holdninger blant de unge og bygdekulturen generelt. Når det kommer til stykket er det den enkelte ungdom som må ta avgjørelsen om sin egen framtid. Denne avgjørelsen vil imidlertid være sterkt påvirket av de muligheter som synes å stå åpne for den enkelte. Her spiller selvsagt utdannelsen inn; yrkesfaglige utdannelser gir normalt i større grad enn allmennfaglige utdanning den enkelte muligheten til å få seg jobb og stifte familie i hjemkommunen eller nabokommunen. Dersom en velger allmennfaglig utdanning er sjansene mye større for at en også utdanner seg ut av kommunen, ja kanskje hele regionen. Dette er imidlertid forhold som kan endre seg; en yrkesutdanning tilpasset en foreldet lokal/regional næringsstruktur (solnedgangsnæringer) kan vise seg å være en tvilsom investering dersom en med det regner med å få seg arbeid i regionen.

Vedlegg

Vedlegg 1: Tabellvedlegg til kapittel 4

Vedlegg 2: Ungdom, utdanning, arbeid og framtid. Undersøkelse blant elever i avgangsklasser på Dokka videregående skole

Vedlegg 3: Ungdom, utdanning, arbeid og framtid. Undersøkelse blant elever i 10. klasse ved Dokka ungdomsskole

Vedlegg 4: Tilleggsskjema for elever på Dokka vdg.skole og Dokka ungd.skole

Vedlegg 1: Tabellvedlegg til kapitel 4.

Tabell 4.1 Hva avgangselever ved Dokka videregående skole vil gjøre første året etter endt utdanning. Prosent N=80

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
Ta lønnet arbeid	32	66	24	67	51
Ta videre utdanning	54	29	59	26	38
Reise, ta et friår	0	2	0	2	1
Noe annet	14	8	17	6	10
Til sammen	100	100	100	100	100

Tabell 4.2 Hvor jobbe etter endt utdanning? Prosent. N=82

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
Lokalt	21	15	17	17	17
I Oppland	18	35	28	30	29
I Oslo	7	2	3	4	4
Andre steder i landet	11	9	3	13	10
I utlandet	7	4	7	4	5
Ingen bestemte ønsker	36	35	41	32	35
Til sammen	100	100	100	100	100

Tabell 4.3 Hvor ta utdanning etter videregående skole? Prosent. N=77

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
I Oppland	39	43	31	48	42
Andre steder i landet	39	12	38	13	22
I utlandet	0	6	0	6	4
Vet ikke	22	39	31	33	32
Til sammen	100	100	100	100	100

Tabell 4.4 Forventet yrkeskompetanse som 25 åring. Dokka videregående skole. Absolutte tall. Prosent i parentes. N=77

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
Minst 5 års praksis fra yrkeslivet	9 (33%)	20 (40%)	1 (3%)	28 (58%)	29 (38%)
Minst 3-årig høgskolestudium	15 (57%)	12 (24%)	20 (69%)	7 (15%)	27 (35%)
Har etablert egen bedrift	1 (4%)	5 (10%)	1 (3%)	5 (10%)	6 (8%)
Til sammen	94%	74%	75%	83%	64 (83%)
Rest	6%	26%	25%	17%	13 (17%)

Tabell 4.5 I hvilken del av yrkeslivet vil avgangselever ved Dokka videregående skole helst jobbe

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
--	--------	--------	---------------	-------------	------------

Industri	1 (4%)	12 (22%)	2 (7%)	11 (21%)	13 (16%)
Privat sektor	3 (11%)	16 (30%)	9 (31%)	10 (19%)	19 (23%)
Offentlig sektor	16 (57%)	7 (13%)	8 (28%)	15 (28%)	23 (28%)
Annet	1 (4%)	6 (11%)	3 (10%)	4 (7%)	7 (9%)
Vet ikke	7 (25)	13 (24)	7 (24)	13 (25%)	20 (24%)
N	28 (100)	54 (100)	29 (100)	53 (100)	82 (100)

Tabell 4.6 I hvilken del av yrkeslivet vil avgangselever ved ungdomsskolene helst jobbe

	Jenter	Gutter	Til sammen
Landbruk	1 (1,5%)	9 (11%)	10 (7%)
Industri	3 (4%)	9 (11%)	12 (8%)
Privat sektor	11 (16%)	25 (31%)	36 (24%)
Offentlig sektor	22 (32%)	9 (11%)	31 (21%)
Annet	8 (12%)	8 (10%)	16 (11%)
Vet ikke	23 (34%)	22 (27%)	46 (31%)
N	68 (100)	82 (100)	151 (100)

Tabell 4.7 Hva slags bo-sted om 5-10 år? Dokka videregående skole. Absolutte tall

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
Bygd	7 (27%)	16 (32%)	9 (31%)	14 (30%)	23 (30%)
Større tettsted i Innlandet	4	6	6	4	10
By i Innlandet	3	16 (32%)	8	11 (23%)	19 (25%)
Oslo/annen storby i Norge	3	6	3	6	10
Annet sted i Norge/utlandet	9	6	3	12 (25%)	15 (20%)

Tabell 4.8 Hva slags bo-sted om 5-10 år? Ungdomsskoleelever. Absolutte tall

	Jenter	Gutter	Til sammen
Bygd	15 (22%)	35 (44%)	50 (34%)
Større tettsted i Innlandet	3	16 (20%)	19 (13%)
By i Innlandet	24 (36%)	14 (18%)	38 (26%)
Oslo/annen storby i Norge	10 (15%)	9	19 (13%)
Annet sted i Norge/utlandet	11 (16%)	8	19 (13%)

Tabell 4.9 Hvor helst bo om 5-10 år. Dokka videregående skole. Absolutte tall.

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
Lokalt	7 (27%)	13 (26%)	6 (21%)	14 (29%)	20 (26%)
Oppland/Hedmark	7 (27%)	20 (39%)	13 (45%)	13 (29%)	27 (35%)
Øvrige Norge	10 (39%)	14 (28%)	8 (28%)	16 (33%)	24 (31%)
Utlandet	2	4	2	4	6
Til sammen	26 (100%)	51 (100%)	29 (100%)	48 (100%)	77 (100%)

Tabell 4.10 Hvor helst bo om 5-10 år. Ungdomsskoler. Absolutte tall.

	Jenter	Gutter	Til sammen
--	--------	--------	------------

Lokalt	17 (27%)	37 (46%)	54 (38%)
Oppland/Hedmark	12 (19%)	15 (19%)	26 (18%)
Øvrige Norge	20 (31%)	18 (23%)	38 (26%)
Utlandet	15 (23%)	9	24 (17%)
Til sammen	64 (100%)	79 (100%)	143 (100%)

Tabell 4.11 Hva er viktig ved valg av framtidig, varig bosted. Dokka videregående skole. Antall som svarte "viktig". Prosent i parentes. N=77

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
Mange og varierte jobbmuligh.	16 (67%)	31 (62%)	21 (72%)	26 (58%)	47 (64%)
Tilgang på rimelige boliger	11 (46%)	33 (66%)	15 (52%)	29 (64%)	44 (60%)
Barnevennlig	13 (54%)	18 (36%)	17 (59%)	19 (42%)	36 (49%)
Sentral beliggenhet	15 (63%)	17 (34%)	12 (41%)	20 (44%)	32 (43%)
Fin natur/gode friluftsmuligh.	10 (42%)	20 (40%)	12 (41%)	18 (40%)	30 (41%)
Gode muligheter for å drive idrett	9 (38%)	21 (42%)	16 (55%)	14 (31%)	30 (41%)
Underholdningstilbud	10 (42%)	18 (36%)	12 (41%)	16 (36%)	28 (38%)
Muligheter for vid.utd.på stedet	9 (38 %)	16 (32%)	9 (31%)	16 (36%)	25 (34%)
Gode kommunikasjoner	4	14 (28%)	10 (35% ⁹)	8	18 (24% ⁹)
Rikt kafétilbud	5 (18%)	12 (22%)	6 (21%)	21 (11%)	17 (23%)
Kulturtilbud	5 (21%)	11 (22%)	11 (38%)	5 (11%)	16 (22%)
Initiativrik kommune	3	4	3	4	7
Kjøp av nedlagte gårdsbruk	1	5	1	5	6
Kulturelt mangfold	2	1	3	0	3
Foreningsliv	0	2	0	2	2

Tabell 4.12 Hvorfor ikke Innlandet om 5-10 år? Dokka videregående skole. Absolutte tall

	Jenter	Gutter	Allmennfaglig	Yrkesfaglig	Til sammen
Vanskelig å få jobb tilpasset kompetansen	3 (20%)	9 (23%)	4 (22%)	8 (22%)	12 (22%)
For lite dynamikk, treg utvikling	1	3	1	3	4 (7%)
Ønsker å oppleve noe annerledes	8 (53%)	17 (43%)	8 (44%)	17 (43%)	25 (46%)
Har planer som ikke kan realiseres i Innlandet	0	3	0	3	3 (6%)
Annet	3	8	5	6	11 (20%)
N	15	40	18	37	55

Tabell 4.13 *Hvorfor ikke Innlandet om 5-10 år? Ungdomsskoler. Absolutte tall*

	Jenter	Gutter	Til sammen
Vanskelig å få jobb tilpasset kompetansen	13 (28%)	14 (26%)	27 (27%)
For lite dynamikk, treg utvikling	5	4	9 (9%)
Ønsker å oppleve noe annerledes	26 (55%)	28 (53%)	54 (54%)
Har planer som ikke kan realiseres i Innlandet	2	0	2 (2%)
Annet	1	7	8 (8%)
N	47	53	100

Vedlegg 2: Ungdom, utdanning, arbeid og framtid. Undersøkelse blant elever i avgangsklasser på Dokka videregående skole

Hva mener du om utdanning, jobb og bosted de nærmeste årene?

Kjønn : jente gutt

Fødselsår : 19.....

Hvilken retning går du på: allmennfaglig yrkesfaglig

Hva er din hjemstedskommune: Nordre Land Søndre Land Etnedal

Andre

1. Hva planlegger du å gjøre første året etter at du er ferdig med videregående opplæring og etter evt. militærtjeneste? (sett ett kryss)

- ta lønnet arbeid
 ta videre utdanning
 reise, friår
 noe annet: skriv ned .....

2. Når du etter hvert går ut i lønnet arbeid, hvor ønsker du å jobbe (ett kryss):

☐ lokalt (kommunen eller nabokommune) i Oppland	☐ i Norge, men ikke i utlandet
☐ i Oppland	☐ har ikke ønsker
☐ i Oslo om bestemt	område

3. Dersom du planlegger å ta utdanning etter videregående skole, hvor vil du ta den:

- i Oppland eller Hedmark
 i Norge, men ikke i Oppland eller Hedmark
 i utlandet (helt eller delvis)
 vet ikke

4. Hvilken yrkeskompetanse tror du at du har som 25-åring? (sett så mange kryss du vil)

- minst 5 års praksis fra yrkeslivet
 minst 3-årig høgskolestudium
 minst ½ år utenlandsopphold i jobb eller studium
 ha etablert min egen bedrift, evt. sammen med andre
 minst 1 år spesialisert IKT-utdanning
 minst 1 år språk/kulturutdanning utover videregående skole
 annet: skriv ned .....

5. I hvilken del av yrkeslivet vil du helst jobbe? (ett kryss)

- landbruk (primærnæringer)
- industri (sekundærnæringer)
- privat tjenesteyting (transport, bank, konsulent, varehandel, håndverk m.m)
- offentlig tjenesteyting (sykehus, kommune, bibliotek, statsetater m.m)
- vet ikke
- annet, hva?: .....

6 På hva slags sted vil du gjerne skape ditt faste bosted om 5-10 år? (ett kryss)

- i bygd
- større tettsted i innlandet(f.eks. Tynset, Jevnaker, Moelv, Fagernes)
- mindre by i innlandet(f.eks. Hamar, Gjøvik)
- Oslo – eller annen storby i Norge
- annet sted i Norge eller utlandet

7 Hvor vil du helst bo om 5-10 år? (ett kryss)

- lokalt (kommunen eller nabokommune)
- i Hedmark eller Oppland
- i øvrige Norge
- i utlandet

8 Hva er viktig for deg i valg av framtidig, varig bosted? (kryss for de 5 viktigste, nummerér)

- rikt kafe-/restauranttilbud
- tilgang på rimelige boliger/tomter
- gode muligheter for å drive idrett
- kulturtilbud (kunst, teater, musikk)
- foreningsliv
- mange og varierte jobbmuligheter, karriere
- underholdningstilbud
- barnevennlighet
- kulturelt mangfold (blandet befolkning)
- initiativrik kommune
- muligheter for videreutdanning på stedet
- fin natur og gode muligheter for å drive med friluftsliv
- muligheter for kjøp av nedlagte gardsbruk
- sentral beliggenhet
- gode kommunikasjoner til større sentra
- annet, hva?: .....
- annet, hva?: .....

9 Dersom du ikke ønsker å slå deg ned i Hedmark eller Oppland i løpet av 5-10 år, hva er grunnen?

- vanskelig å få jobb som passer til min (framtidige) kompetanse
- for lite dynamikk, treg utvikling
- ønsker å oppleve noe annerledes
- har planer som ikke kan realiseres i Innlandet
- annet, hva?: .....

10 Ta stilling til følgende påstander:

	Stemmer	
Vet		ikke
ikke	Stemmer	
- Jeg ønsker å bosette meg i kommunen etter endt skolegang/utdanning	☐	☐
☐		
- Jeg ønsker å reise ut for å utdanne meg før jeg bosetter meg i kommunen	☐	☐
☐		
- Jeg synes arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive	☐	☐
☐		
- Jeg trives godt på hjemstedet mitt	☐	☐
☐		
- Jeg kan leve som jeg selv ønsker der jeg nå bor	☐	☐
☐		

TUSEN TAKK FOR HJELPEN!

Vedlegg 3: Ungdom, utdanning, arbeid og framtid. Undersøkelse blant elever i 10. Klasse ved Dokka ungdomsskole

Hva mener du om utdanning, jobb og bosted de nærmeste årene?

Er du : jente eller gutt

Fødselsår : 19.....

1. Hva planlegger du å gjøre første året etter at du er ferdig med ungdomsskolen? (sett ett kryss)

- ta lønnet arbeid
- ta videre utdanning
- ta fri ett år
- noe annet: skriv ned .....

2. Dersom du skal gå på videregående skole, hvilken studieretning vil du da ta:

- Yrkesfaglig; skriv hvilken linje du ønsker å ta:
.....
- Allmenfaglig

3. Dersom du skal gå på videregående skole: Hvor ønsker du å gå på videregående skole?

- Dokka
- Andre steder i Oppland
- Andre steder i Norge

4. Når du etter hvert går ut i lønnet arbeid, hvor ønsker du å jobbe (ett kryss):

- lokalt (kommunen eller nabokommune)
- i Oppland
- i Oslo
- i Norge, men ikke i Oppland
- i utlandet
- har ikke ønsket om bestemt område
- vet ikke

5. I hvilken del av yrkeslivet vil du helst jobbe? (ett kryss)

- landbruk (primærnæringer)
- industri (sekundærnæringer)
- privat tjenesteyting (transport, bank, konsulent, varehandel, håndverk m.m)
- offentlig tjenesteyting (sykehus, kommune, bibliotek, statsetater m.m)
- vet ikke
- annet, hva?: .....

11 På hva slags sted vil du gjerne skape ditt faste bosted om 5-10 år? (ett kryss)

- i bygd eller spredtbygd område
- større tettsted (f.eks. Dokka eller Fagernes)
- mindre by (f.eks. Gjøvik eller Lillehammer)
- Oslo – eller annen storby i Norge
- annet sted i Norge eller utlandet

12 Hvor vil du helst bo om 5-10 år? (ett kryss)

- i den kommunen jeg nå bor i
- i en av nabokommunene
- andre steder i Oppland eller Hedmark
- i øvrige Norge
- i utlandet

13 Hva er viktig for deg i valg av framtidig, varig bosted? (kryss for de 5 viktigste og nummerér dem)

- rikt kafe-/restauranttilbud
- tilgang på rimelige boliger/tomter
- gode muligheter for å drive idrett
- kulturtilbud (kunst, teater, musikk)
- foreningsliv
- mange og varierte jobbmuligheter, karriere
- underholdningstilbud
- barnevennlighet
- kulturelt mangfold (blandet befolkning)
- initiativrik kommune
- muligheter for videreutdanning på stedet
- fin natur og gode muligheter for å drive med friluftsliv
- muligheter for kjøp av nedlagte gardsbruk
- sentral beliggenhet
- gode kommunikasjoner til større sentra
- annet, hva?: .....

14 Dersom du ikke ønsker å slå deg ned i Hedmark eller Oppland i løpet av 5-10 år, hva er grunnen?

- vanskelig å få jobb som passer til min (framtidige) kompetanse
- for lite dynamikk, treg utvikling
- ønsker å oppleve noe annerledes
- har planer som ikke kan realiseres i Innlandet
- annet, hva?: .....

15 Ta stilling til følgende påstander:

	Stemmer	
Vet		ikke
ikke	Stemmer	
- Jeg ønsker å bosette meg i kommunen etter endt skolegang/utdanning	☐	☐
☐		
- Jeg ønsker å reise ut for å utdanne meg før jeg bosetter meg i kommunen	☐	☐
☐		
- Jeg synes arbeidsplassene i kommunen er lite attraktive	☐	☐
☐		
- Jeg trives godt på hjemstedet mitt	☐	☐
☐		
- Jeg kan leve som jeg selv ønsker der jeg nå bor	☐	☐
☐		

TUSEN TAKK FOR HJELPEN!

Vedlegg 4: Tilleggsskjema for elever på Dokka vdg.skole og dokka ungd.skole

- 1 Synes du Dokka vdg.skole har de rette fagtilbudene med tanke på å jobb etter endt skolegang?
 ja nei vet ikke
- 2 Synes du Dokka vdg.skole har et attraktivt fagtilbud (spennende fag, interessante fag...)?
 ja nei vet ikke
- 3 Synes du skolen skulle tilby mer IT-basert undervisning?
 ja nei vet ikke
- 4 Synes du skolen skulle gjøre bruk av flere utradisjonelle undervisningsmetoder?
 ja nei vet ikke
- 5 Synes du skolen skulle tilby et bredere fagtilbud?
 ja nei vet ikke
- 6 Mener du en sentralisering av grunnskolene (barne/ungd.skole) er:
 positivt negativt vet ikke
- 7 Vil det bli mindre attraktivt å bo på steder som Torpa og Etnedal dersom ungdomskolen ble flyttet til Dokka?
 Ja Nei Vet ikke
- 8 Dersom det ble aktuelt; ville du benyttet følgende tilbud ved Land Museum?
 Lekeplass Café/matservering Overnatting på museet
 Kulturarrangementer utover det som i dag blir arrangert
 Parkering/inngang ved Hovedinngangen (bak Bondlitorget)
 Jeg er ikke interessert
 Vet ikke
- 9 Hva er viktig for deg ved eventuell gjenopprettelse av et jernbanetilbud for Dokka?
 Jernbanen avlaster vegnettet og kan føre til færre trafikkulykker
 Det innebærer en styrking av det kollektive transporttilbudet
 Jernbane er et miljøvennlig transportmiddel

 Jernbane kan trekke turister til området
 Jernbane er ikke viktig for meg

Litteratur

- Berg, N., Dale, B., Lysgård, H.K. & Løfgren, A. (2004): Mennesker, steder og regionale endringer – introduksjon. I Berg, N. Dale, B. Lysgård, H.K. & Løfgren, A. (red.): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir akademisk forlag. Trondheim.
- Bourdieu, P. (1995): Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften. Pax forlag. Oslo.
- Helve, H. (red.) (2003): *Ung i utkant. Aktuell forskning om glesbygdsungdomar i Norden*. Nordisk Minsterrådet – Barn och unga. København.
- Heggen, K. (2003): Ungdomars levnadsvilkor i glest bebygdsa områden i Norden: Norge. I Helve, H. (red.): *Ung i utkant. Aktuell forskning om glesbygdsungdomar i Norden*. Nordisk Minsterrådet – Barn och unga. København.
- Heggen, K. (1993): Kvalifisering og lokal kontekst. I Heggen m.fl. (red.) *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Engesæter, P. (2000): Attraktive tettsteder i distriktene? En analyse av tre tettsteder i Hedmark. ØF-rapport 2000/06. Østlandsforskning. Lillehammer.
- Fauske, H. (1993): Lokal forankring og global orientering. Holdninger til heimstaden blant unge i Oppland. I Heggen m.fl. (red.) *Ungdom i lokalmiljø. Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Fauske, H. (2003): Kvifor flyttar ungdom? I Heggen m.fl. (red.) *Ungdom. I spaninga mellom det lokale og det globale*. Det Norske Samlaget. Oslo.
- Fauske, H., og Øia, T. (2003): *Oppvekst i Norge*. Abstrakt forlag. Oslo.
- Fosso, E. (2004): Unges flytting – et spørsmål om identitet og myter om marginale og sentrale steder. I Berg, Nina, Dale, Britt, Lysgård, Hans K. & Løfgren, Anders (2004): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir akademisk forlag. Trondheim.
- Frønes, I. & Brusdal, R. (2000): *På sporet av den nye tid. Kulturelle varsler for en nær framtid*. Fagbokforlaget. Bergen.
- Giddens, A. (1984): *The Constitution of Society*. Polity Press. Cambridge.
- Giddens, A. (1990): *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Grimsrud, G.M. & Sørli, K. (2004): Flytting og bosetting, jobb og pendling. I Berg, N., Dale, B., Lysgård, H.K. & Løfgren, A. (2004): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir akademisk forlag. Trondheim.
- Grimsrud, G.M. (2000): Kvinner på flyttefot. ØF-rapport 2000/13. Østlandsforskning. Lillehammer.
- Hansen, J.C. (2004): Ungdoms forhold til sted: Er Rjukan et blivende sted? I Berg, N., Dale, B., Lysgård, H.K. & Løfgren, A. (2004): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Tapir akademisk forlag. Trondheim.

- Hansen, J.C. og T. Selstad (1999): *Regional omstilling – strukturbestemt eller styrbar?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Healy, P. (1997). *Collaborative planning : shaping places in fragmented societies.* Vanvouver: UBC Press
- Heggen, K., Myklebust, J.O. & Øia, T. (2001): Innleiing: Ungdom, stad og meining. I Heggen, Myklebust og Øia: *Ungdom. I spaninga mellom det lokale og det globale.* Det Norske Samlaget. Oslo.
- Orderud, G. (2003): Ungdom og unge voksne i Utkant-Norge: Bosettingspreferanser og oppfatninger om livet i utkanten. I Helve, H: (red.): *Ung i utkant. Aktuell forskning om glesbygdsungdomar i Norden.* Nordisk Ministerrådet – Barn och unga. København.
- Orderud og Onsager 1998: Flytting - mønstre og årsaker. En kunnskapsoversikt. Prosjektrapport 1998:6. Norsk institutt for by- og regionforskning. Oslo
- Lein, K., Køhn, E. & Hagen, S.E. (2003): Infrastruktur og næringsutvikling i Hedmark og Oppland. ØF-rapport 2000/15. Østlandsforskning. Lillehammer.
- Paulgaard, G. (2001): Sted og tilhørighet. I Heggen m.fl. (red.) *Ungdom. I spaninga mellom det lokale og det globale.* Det Norske Samlaget. Oslo.
- Skjeggedal, T. Engesæter, P. & Amdam, J. (2001): Tettsteder i distriktene. Situasjon og muligheter. Nord-Trøndelagsforskning, Østlandsforskning og Møreforskning.
- SSB: Folke- og boligtellene 2001
- Søndre Land kommune (1998):
- Sørli, K. (2000): *Klassiske analyser. Flytting og utdanning belyst i livsløps- og kohortperspektiv.* NIBR-notat 2000:121. Oslo
- Wiborg, A. (2003): Mobilitet som kulturell kapital og symbol. I Helve, H: (red.): *Ung i utkant. Aktuell forskning om glesbygdsungdomar i Norden.* Nordisk Ministerrådet – Barn och unga. København.
- Østlandsforskning (2000): Indeks 2000. Østlandsforskning. Lillehammer.
- Østlandsforskning (2002): Indeks 2002. Østlandsforskning. Lillehammer.

**Ung i Land og Etnedal.
Tanker om utdanning, arbeid og
bosted blant ungdom i Etnedal,
Søndre Land og Nordre Land**

Undersøkelsen fokuserer på ungdom i Nordre Land, Søndre Land og Etnedal og deres forhold til bosted, utdanning og arbeid. De tre kommunene sammen med Dokka videregående skole er interessert i mer kunnskap om hvilke forhold som påvirker lokal ungdoms valg av utdanning, arbeid og bosted. Østlandsforskning har i samarbeid med lærere og 2.klassinger ved Dokka videregående skole gjennomført en undersøkelse blant 10.klassingene i ungdomsskolene i regionen og en undersøkelse blant avgangselever i den videregående skolen på Dokka.

ØF-Rapport nr.: 05/2004
ISBN nr.: 82-7356-539-4
ISSN: 0809-1617